

12

MLA DIKA

1972



MLADIKA

IZHAJA VSAK MESEC

1972 leto XVI. štev. 12

VSEBINA

Drago Štoka: Dokazali smo voljo do življenja . . .	181
Milena Merlak: Pesmi . .	182
jp: Prosveta ob zaključku leta	184
Boris Pangerc: Trinožnik na vrzeli	184
Anton Kacin: Dr. Andrej Pavlica	187
Tanja Rebula: Ded Jakob .	190
ij: Mladina od novembra 1971 do decembra 1972 .	190
Za sodobne žene in dekleta	192
Martin Jevnikar: 120-letnica MD	193
Egidij Vršaj: Gospodarsko programiranje naše dežele	194
Alojz Tul: Zadnje vojne med Trstom in Miljami . . .	195
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura .	197
Vrtovi muz: glasba, gledališče	199

Revijo izdaja uredniški odbor: Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Sergij Pahor, Jože Peterlin (glavni urednik), Zora Tavčar, Maks Sah, Drago Štoka in Edvard Žerjal (likovna oprema)

Zunanja oprema
EDVARD ŽERJAL

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču
v Trstu št. 193

tisk »graphart« trst, rossetti 14
telefon 77 21 51

Ob zaključku 16. letnika

S to številko zaključujemo 16 letnikov Mladike in se vsem sodelavcem, prijateljem in čitateljem za vso pomoč lepo zahvaljujemo. Hvaležni smo tudi za vse dobronamerne nasvete in pobude.

Prostovoljno neplačano delo tolikih sodelavcev kot se jih je zvrstilo samo okoli naše revije je dokaz, da nas ni še omamil potrošniški mamon in da je tudi pri nas še živa vera v potrebnost idealnega dela, ki služi našim ljudem pri ohranitvi materine bese in narodne biti.

Ko pripravljamo prvo številko novega letnika, se priporočamo za nadaljnjo pomoč in zvestobo.

UREDNIŠKI ODBOR

R A Z P I S

1) Revija »Mladika« razpisuje natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine z željo, da bi dela odražala življenje in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije. Vendar pa je treba pripomniti, da ti napotki niso obvezujoči. Avtorji so popolnoma prosti tako glede vsebine kot tudi obdelave in dolžine teksta.

2) Na razpolago so tri nagrade:

I. nagrada: 50.000 lir

II. nagrada: 30.000 lir

III. nagrada: 20.000 lir

3) Rokopise je treba poslati v dveh tipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, UL. DONIZETTI 3/I., 341333 Trst, do 31. JANUARJA 1973. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenim z istim geslom ali šifro. V primeru, da isti avtor sodeluje na natečaju z več deli, mora poslati vsako v posebni kuverti.

4) Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, glavni urednik revije prof. Jože Peterlin, pisatelj prof. Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec in pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.

5) Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen februarja prihodnjega leta na javni prireditvi in po časopisu ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1973. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Posamezna številka Mladike stane 250 lir. Celoletna naročnina 2500 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 50 din. Letna naročnina za druge države je 6 US dolarjev ali enakovreden znesek v tuji valuti.

Dokazali smo voljo do življenja

Vse evropske narodnostne skupnosti, razen južnotirolske nemške manjšine v Italiji, so podvržene neusmiljenemu tempu močnejšega ali milejšega raznarodovanja (v razliko od krepkejših izrazov, ki so to še do nedavna označevali: odpadništvo, janičarstvo, narodno izdajstvo itd.). Temu zakonu smo po vsej verjetnosti podvrženi tudi Slovenci, ki bivamo danes v mejah Furlanije - Julijske Benečije: na Tržaškem, Goriškem, v Benečiji in Kanalski dolini.

Če se nemška narodnostna skupnost upira pojavi asimilacije z velikim številom otrok v vsaki družini in z enotno narodnostno strnjenoostjo, smo se pa Slovenci v deželi Furlaniji - Julijski Benečiji poskusili upreti asimilaciji na drugačen način: razvili smo prosvetno - kulturno, športno in tudi politično dejavnost. Na okrog 120.000 članov slovenske narodnostne skupnosti pride en dnevnik, trije tedniki, štiri revije, več mladinskih listov, dva letna koledarja z izdajo del domačih pesnikov in pisateljev, radijska postaja, gledališče, mnogo verskih organizacij in lepo število kulturno-prosvetnih žarišč. Prav tako smo močno razvili športno dejavnost: naše košarkarske in odbojkarke ekipe gostujejo in se uveljavljajo po vsem Apeninskem polotoku, lepo število prvakov je obleklo že državne drese in tekmuje po raznih evropskih državah in pri tem ni zatajilo svojega slovenskega porekla. Naše šole so se rešile krize, ki jih je mučila še pred nekaj leti in veliko narodnostno »mlačnih« staršev ali pa staršev iz mešanih zakonov nima več tistega strahu pred slovensko šolo, ki ga je imelo še pred časom. Zadovoljni smo v glavnem s kulturnimi sedeži, domovi v raznih krajih in v središču tržaškega in goriškega mesta. Škoda, da ne moremo pri tem naštetih tudi televizijske postaje v slovenskem jeziku, do katere imamo prav tako pravico — tudi po vzgledu nemške manjšine na južnem Tirolskem in italijanske v Jugoslaviji. Imamo nekaj plodnih in kvalitetnih pisateljev in pesnikov. Vse to in še marsikaj dokazuje našo vitalnost in voljo do narodnega življenja.

Vse to imamo. Vendar nam to še ni dovolj, če se hočemo ohraniti kot celota v daljino bodočnost na tem delu sveta.

Leto 1973 bo potekalo v znamenju petindvajsetletnice italijanske ustave. Njene člene in strani je zapisalo s krvjo tudi slovensko ljudstvo. Čas je, da postane to leto trajen mejnik med besedami, obljubami in frazarjenjem na eni strani, ter dejstvi in uresničitvijo programskih ustavnih točk na drugi strani.

Leto 1973 bo tudi potekalo v znamenju desetletnice posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske Benečije, ki je bil izglasovan v parlamentu (ustavni zakon 31.1.1963 št. 1), zato da bi uredil stanje slovenske narodnostne skupnosti, a pri tem ni Slovencev niti omenil. Šele po osmih letih nam je uspelo z nemajhnim trudom vriniti v deželne zakone besedo »Slovenci«, in vendar bi to moral storiti že parlament takrat, leta 1963..

Misel, ki nas preveva ob teh dveh, za nas izredno važnih dogodkih, je pravzaprav zelo preprosta: slovenska narodnostna skupnost je kljub naravnim zakonom, po katerih, tako pravijo, je vsaka manjšina podvržena določnemu ritmu asimilacije, izredno občutljivo telo, neverjetno živo tkivo narodnega telesa, in je s svojim dosedanjim delom pokazala, da lahko en človek velja za deset! To je dokazala kljub temu, da nima še zdaj tistih narodnostnih pravic, ki jih predvidevata italijanska ustava ter delno tudi deželni statut. Še vedno smo brez šol v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini, še vedno moramo braniti vsak drobec svojih pravic. Znamo biti potrpežljivo borbeni in ne stojimo nikjer križem rok V tem smo si s koroškimi Slovenci enaki po duši in srcu, zato smo z njimi zaječali in zakričali ob hitlerjanskem jesenskem napadu na table s slovenskim

(dalje na strani 184)

Advent

I.

Na mizi v izbi zimzelen, adventni venec molči,
na prvo adventno nedeljo se prva sveča prižge
v zimsko jesen, brez sončnih sadov, drobnih luč vdre,
gola drevesa, brez pisane maske iz l'štia, osvetli,
meglena upanje se na ljubju spet v led ohladi
neizprosno kot konec življenja se bliža konec leta.

II.

Medtem na adventnem vencu druga sveča zagori,
svetlejši je plamen, v katerem utriplje smrtna slutnja,
upanje je dvakrat močnejše, dve sveči gorita,
in pričakovanje, dvakrat bolj skrivnostno, osvetliha.

III.

Pod golimi drevesi raste žameten, zelen mah,
in zlatorumena slama že na skednju čaka,
vsak dan pri drugih vratih popusti mračni zapah.
Na tretjo adventno nedeljo na pot pastirji gredo,
ovčje črede stopajo za svečano ukrivljeno palico,
kamele zapuščajo puščavo in nesejo žejnim vodó,
in tri sveče gorijo, trikrat močnejše, trikrat bolj svetló.

IV.

Na četrto adventno nedeljo bo plamen najbolj svetel,
cerkovnik se bo po zasneženi poti v cerkev podal,
gola drevesa bodo srebrno bleščeča božična drevesa,
jaslice bodo postavljene, zibelka mehko poslana;
Božja beseda se bo za vse učlovečila,
Skrivnostni tihi advent bo prepeval: »Hosana, hosana!«

PESMI

Milena Merlak

Sveti večer na kmetih

Vsa družina se zbere, ko se že mračí.
Na belo pogrnjeni mizi stoji poprtnjak,
kozarec blagoslovljene vode, rožni venec in križ.
Sveti les že tli in kadilo po celi hiši diši.

V svečanem sprevodu gredo vsi okoli vogala,
mati posoda s kadilom in žerjavico spretno vrti,
prvi otrok nese križ, druga dva angelca iz porcelana.
oče moli naprej rožni venec, ne enega, vse tri.

Počasi na celo, gazijo visok sneg za hišo,
v črni laterni ves čas svetlo utriplje bela sveča.
Najstarejši jo nosi in pazi, da mu ne ugasne,
ugasnjena sveča pomeni, da prideta v hišo ogenj, nesreča.

Domača hčerka z blagoslovljeno vodo vse poškrapi;
kozolec, skedenj, senik, kaščo, prostore v hiši in klet.
V hlevu prhajo konji, živini se svetijo velike oči
vsi molijo rožni venec, kadilo se kadi in diši.

Oče na molku še zadnji rožni venec vrti,
ko so spet v hiši na tla pokleknejo vsi.
Križ in angelci in kozarec z blagoslovljeno vodo
se vrnejo k poprtnjaku; pred božjim hlevcem lučka gori.

Zmolijo vse tri rožne vence; svečan molk nastane,
prižgejo božično drevce, velika svetloba v sobo plane
in iz vseh grl, iz vseh src kot en sam glas zadoni:
»Sveta noč, blažena noč, prišla je k nam pomoč.«



Sveti večer v velemestu

I.

V zraku nad glavnimi cestami gori tisočeno luči, zvonovi in krone iz žarnic vise visoko nad ljudmi, izložbe so slavnostno okrašene in nevsiljivo razsvetljene, vrata so zaklenjena; kupci in prodajalci so že odšli.

Hrupne stojnice na božičnem trgu so tihe in zapuščene, prodajalcev jelk in smrek na prometnih središčih več ni, samotni pešci na pločniku, malo voznikov na križiščih, na svojih mestih so dežurni policisti in zdravniki, tramvajski in avtobusni promet se po predpisih vrši,

V domu za slepe otroke je na Sveti večer vesela prireditev, igralci zastoj igrajo in pevci zastoj pojo, sledi Božičkova obdaritev.

II.

Skozi okna se sveti boj prižganih božičnih dreves, velemestni promet se od časa do časa utišano oglasi, po etru glasno »Sveta noč, blažena noč doni. Nekdo ji v solzah prisluškuje, drugi je še slišal ni.

Pod božičnimi drevesci so pisani paketi, milijon ljudi jih odpre, odrasli se čudijo zadržano, otroci od veselja kriče. Najvišje božično drevo pred mestno hišo stoji, vsako leto ga druga pokrajina prestolnici podari.

Sveti večer gre kot val nadnaravne svetlobe skozi velemesto, in kar se zdi v tem mravlinjaku nemogoče, se zgodi: Učlovečena božja beseda ljudi velemesta nagovori.



Kamenjanje svetega Štefana

Okoli in okoli njega je množica v krvniški obleki, zmerja ga, se mu posmehuje in mu grozi, a on, čeprav čisto sam, se ji drzne upreti,

Tega, kar veruje, Štefan iz strahu ne zataji, v beli srajci stoji pred dvignjenimi pestmi in uči: »Božja beseda se je za vse učlovečila, med nas prišla, sedaj prebiva med nami, nič je ne izbriše s sveta!« Nejeverna množica vedno bolj besni in kamne grabi, Štefan ničesar ne prekliče, niti ne zbeži, čeprav je množica vedno bliže in so proti njemu vsi.

Misli na Križanega, kako mu od prebodenih nog teče kri, kako Križani za odrešenje sveta najhujše muke pretrpi. Štefan iz ljubezni Jezusov kelih trpljenja v rokah drži, ne umakne se, čeprav mu množica grozi in grozi.

Štefan poklekne, da bi zanjo molil, in križ naredi, kamen pade, najprej prvi, potem peti; kri se pokaže, ko pade kamen deseti... Štefan se ne gane, k molitvi sklepa roke vdane. Bled, z zamaknjenim smehljajem se od sveta poslavlja: »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.« Šepeta z zadnjimi močmi in krvnike blagoslovlja.

Množica se prestraši in zbeži v noč nevere in sveta, do smrti kamenjani Štefan pa stopi večno živ pred Boga.



Misli k Silvestru

Na Silvestrovo bi bil vsak rad vesel,
a dobro ni, če bi pri tem se prevzel,
saj je pred njim še več kot tristo dni,
za katere ne ve, naj jih bo vesel, naj se jih žalosti.

Če si Silvester vesel prebedel,
pa boš zaspan na novoletni dan.

Če fant na Silvestrovo opolnoči dekle poljubi,
to še ne pomeni, da jo s tem snubi.

Silvester je najstarejši, a še vedno dobre volje,
rad pleše in se smeje, da še čemerne pogreje.
Star ali mlad, vsak lahko z njim vesele klati.
Leta je konec. Nič ne pomaga nergati.

Silvester, velemestni Silvester je pester,
na televizijski sliki in v plesni dvorani
vrtijo, vrtijo do jutra se pari neugnani.
O, pester Silvester, spomni se bratov in sester,
ki so sredi velemesta bolni in sami.

Novoletno modrovanje

(prosto po ljudskih pregovorih)

Tisoč devetsto tridesetdeset je ura odbila,
Novo leto in Januar sta se praznično privzela,
v kožuhe zavita sedita na belih saneh,
bliskovič ju nese po doleh in bregih.

Kadar sta dobre volje, Novo leto in Januar,
naspijeta obilo sneženih kristalov nam v dar,
in njun dih prižiga na drevesih ledene sveče,
ljudje pa pijejo kuhano vino, govorijo o sreči.

Saj mrzlo je Novo leto, ledeno mrzel je januar,
leto bo dobro, vesel ga bo gospodar,
Če pa je na Novo leto zarja in je januarja toplo,
potem se naj Bog nas usmili, potem bo hudo.

DOKAZALI SMO VOLJO...

napisom v deželi, kjer je sloven-
skemu rodu tekla zibelka.

Po vsem, kar smo prestali v letu
1972, upamo, da nam bo leto 1973
bolj naklonjeno. Pričakujemo, da
nam bosta petindvajsetletnica usta-
ve in desetletnica deželnega statuta
prinesli vse tiste pravice — ki konec
koncev niso nekaj tako nemogoče-
ga za katere se že ves povojni čas
potegujemo na vseh javnih forumih.
Če bomo s svojo kvaliteto, udar-
nostjo in vso mladostno energijo,
predvsem pa s svojim nenehnim po-
litičnim, kulturnim in vsestranskim
delom, težili za tem tudi v bodoče,
potem ne bi smeli omenjeni obletni-
ci mimo odgovornih oblasti in se-
veda... mimo nas samih!

DRAGO ŠTOKA



Boris Pangerc

TRINOŽNIK NA VRZELI

*Sivo, že dolgo let nepokošeno travo v ogradi preraščata trnje
in akacija. Pod krevljastim zidkom, ki se boči nad spodnjo ozaro,
so pognali pritlikavi bori in macesni, tako da je ogromna Sevčeva
njiva pod Globokim potokom zazevala kot pokopališče. Krti so jo
v nekaj letih razrili podolgem in počez. Ruše capasto visijo druga
nad drugo in na vrhnji in doljnji strani živo mejo že oklepa bršljan.*

*Neusmiljenemu zobu časa kljubuje edino še trinožnik iz hra-
stovih vej, ki si ga je bil Sevč postavil ob vhodu v vrzelo še kot
edini sin revnega kmeta, starega Sevča, ki je takrat posedoval samo
to njivo in je zato neusmiljeno priganjal mladega, da je bila njiva
vedno vzorno obdelana in so na njej pridelali vse, od zelenjave do
krompirja.*

★

*Tja je hodil mlajši Sevč na stara leta preživljat sončne dneve,
tja je hodil ponavadi kuhat mulo, kadar se ga je polotila. Najraje
pa je dolge ure pasel oči nad svojim obširnim prostorom, ki si ga
je bil za življenje nagrabil, in obujal spomine. Kadar je tako pot-
nil v reko spominov, je vselej pustil, da ga je odnesla, kamor je
hotela. Samo oči je zažmuril in blaga svetloba je zamigotala spo-
daj nad ogradami. Topli valovi poletnih vonjav so ga zagrnili. Kri-
mu je zaplala v žilah spet kot v tistih davnih dneh, ko je kot čvrst
in bister fantin prevzel gospodarstvo po zgodaj umrlem očetu.*

*Malo je bilo, kar je dedoval, vegasta bajta, kos opustele gmaj-
ne in tale njiva, ki sta jo bila z očetom skržila na novini. A kar
je bilo, je bilo njegovo. Dovolj, da je že tako mlad okusil slast
posedovanja, da se je strastno zagrizel v zemljo.*

*Od kraja se je moral gnati na posestvu sam in so ga v vasi bolj
redko videvali. Postajal je odljuden; garal je noč in dan, občutno*

povečal število govedi in svinj in si počasi čedno uredil dom. Vendar dolgo ni mogel več prenašati svojega samotarstva. Brez ovinikov je zasnubil drobceno Potočnikovo Vilmo, se brez hrupa oženil in garal naprej. Od takrat so se začeli za Sevčeve boljši časi, kajti k svoji veliki njivi je Sevč pritaknil še ogromen vinograd v Plehniku, ki ga je bila Vilma prejela za doto. A menda je bilo Sevčevim že usojeno, da ne bodo dokaj rodovitni; Vilma je komaj prestala težak porod in obdarila Sevča z dvojčki, a poslej zaradi Vilmine bolehnosti, pri Sevčevih ni nikoli več zavekalo. Nasititi dvoje novih ust, ni kar tako. Mladi oče se z delom ni mogel več ubijati sam. Njiva in vinograd, pa še živina in ženina bolezen, vse to ga je premagalo in tako utrudilo, da je nekega dne na lepem sklenil, da krompirja sploh ne bo okopaval, naj raste kot raste. Vrgel je šapo kaj odora, se potrht odvlekel domov in se zrušil ob Vilminem vzglavju.

Takrat sta se kljub prirojeni skoposti odločila, da bosta morala najeti hlapca. Najprej je ostalo pri enem, pozneje pa sta zmogla že dva, ki sta pomagala vneto kopičiti bogastvo, kajti v priganjanju Sevč ni nič zaostajal za svojim očetom.

Vsako poldrugo leto je gnal iz hleva po pet ali več glav in dobil zanje lepe denarce, da je lahko v kratkem času pokupil ves Ozimčev grunt v Volčah po smešno nizki ceni. Tik pred vojno je spravil na boben županovega zeta Matijo, ki se je bil pri njem globoko zadolžil zaradi razuzdane žene.

Med vojno je Sevč še bolj obogatel. Za na fronto je bil prestar, sinova pa premlada, vendar za na polje godna. Kmečkega dela sta se sicer oprijemala z izrazito nejevoljo, vendar jima po telesni moči in pripravnosti za vsako opravilo ni bil nobeden kos. Na to, kar ga je pri njima zadnji čas skrbelo, ni bila kakšna lenoba ali mehkužnost. Nekaj je bilo vendar narobe z njima. Delala sta zakrknjeno in vse pogostejše molčala. Kadar jima je takole ob nedeljah popoldne ob kozarcu domače kapljice skušal razvezati jezike, nista prav nič več oživila kot nekoč. Nič več nista poprijela njegovih sanjarij, kako bi razširil in obnovil posestvo. Vendar se je bal, kdaj do konca razgrebati njun molk. Bal se je resnice. A ta se je kot črni oblaki kopičila v njem in se zarisovala v vedno bolj določeno slutnjo. Vsega je moralo biti krivo mesto. Mesto, ki je mrlelo spodaj ob morju kot grozeče razširjajoč se oljnat madež, zaudarjajoč in opolzke. Mesto, ki je stegovalo tipalke svojih predmestij čedalje bliže in plulo v zelene zalive Krasa z gnečo tovarniških dimnikov. Da bi Sevčeva kri potonila tam, v tisti greznici? To je Sevča bolelo. Spomnil se je, kako je bilo, ko mu je Vilma povila dvojčke. Proti večeru se je bil podal na svoj trinožnik.

★

Na pomlad je šlo, klanci, sprani od zgodnje odjuge, so tekli v sivkastem mrču med ogradami kot svetle bele proge na vse strani. Prav tako so se njegove misli razgubljale, vse sveže in svetle, čez Kras v neko ogromno sanjsko posestvo. Med klanci je začel odmevati razposajen smeh; dva krepka dečka sta cmokala z bosimi nogami po vlažnih kamnih in preskakovala zidke. Potem sta se nenkrat razpotegnila v vitka fanta: počasi stopata, zakaj trdo delo v vinogradu je bilo kar preveč naporno za njuni mladi telesi. Sevč je priprl oči, zagledal se je dlje, daleč v svojo starost. Ugledal je svoja dva plečata sinova, kako tovorita vreče krompirja na voz, kako z velikimi zamahi vil raztovarjata seno z Oblankovce ali debele gabrove hlode s Kozjaka. Da, kako daleč je že bil tisti dan, ko je takole na trinožniku sanjaril, kako bo z njegovima fantoma, ko odrasteta. A kako drugače je bilo sedaj. Bolj sta odraščala, bolj sta se z mržnjo lotevala kmečkega dela.

Prosveta

ob zaključku leta

Navadno ob končani prosvetni sezoni delamo obračun svojega dela. Vendar je konec leta tudi priložnost, da pogledamo v svoje beležke in premislimo, ali smo na prosvetnem in narodnem polju naredili kak korak naprej ali ne.

V Koledarju MD smo navedli nekaj misli o našem prosvetnem udejstvovanju. Ob zaključku letnika Mladike bi želeli na nekatere dogodke še opozoriti.

DOMOVI

SLOVENSKA PROSVETA je po prezidavi in preureditvi svojega osrednjega sedeža končno uredila svoj prostor, ki je estetsko dovršen in praktičen. Dela so trajala eno leto in je bilo zato seveda delovanje vseh društev, ki imajo tu svoje društvene prostore, nekoliko okrnjeno. Vendar se je splačalo počakati — tak občutek imamo sedaj, ko so dela končana. Za uspešno delovanje je vedno potreben primeren prostor.

Tako smo končno dobili lep osrednji dom v središču mesta, ki bo služil mnogim našim organizacijam za nemoteno delovanje. Vsi naši domovi v okolici in tudi v predmestjih so že bili zelo lepi, tako da je bil do zdaj osrednji sedež še najbolj reven. Zdaj pa je tudi ta nedostatek odpravljen.

V preteklem letu smo dobili še en dom, in sicer v Ricmanjih. Dograjen je bil, blagoslovljen in že izročen prosvetnemu delovanju — BARAGOV DOM poleg ricmanjske cerkve.

Na Tržaškem imamo tako le še nekaj krajev, kjer nimamo župnijskih domov in se zato nima kje razviti prosvetno delo. V nastopajočem letu bo treba tudi v tistih krajih pomisliti, kako rešiti to vprašanje.

PRIREDITVE

Prosvetne prireditve in udeležbe na njih so barometer naše narodne zavesti, zato je važno koliko jih

je bilo v preteklem letu in kako so bile obiskane. Seveda ne mislimo pri tem samo na prireditve v sklopu Slovenske prosvete, ampak na vse slovenske prosvetne prireditve pri nas sploh. Toda odgovorni smo predvsem za te, ker smo prevzeli skrb in odgovornost zanje, skrb in odgovornost, da bomo nudili prosvetni užitek teh društev in tem ljudem, ki se okoli teh društev zbirajo. Za te množice čutimo odgovornost, za ta številni del naših rojakov, ki pričakujejo našega prosvetnega dela.

Osrednje prireditve, ki smo jih pripravili, so vse zelo uspele. Prvo je bilo **gostovanje Gregorčičevih rojakov**, ki smo jih povabili v Trst. Nastopila je tako rekoč vsa vas s pesmijo, orkestrom, deklamacijo. Bil je to nepozaben večer. Ves spored je vodil g. Avgust Ipavec.

Druga osrednja prireditev je bila **Prešernova proslava**, ki smo jo organizirali in izvedli skupno s SPZ. Tudi ta skupna prireditev je bila slovesna in je lepo uspela.

Sledil je v juniju **Tabor na Repen-tabru**, na katerem so nastopili pevci iz Kanalske doline z zborom »Višarski zvon«, Slovenski oder pa je odigral Mahničovo igro, zgrajeno iz samih narodnih pesmi, »Slovenski satir«.

K osrednjim prireditvam spadajo tudi vsakoletni **študijski dnevi v Dragi**. Tudi ti dnevi so zelo lepo uspeli tako po do zdaj najvišji udeležbi in po kвалiteti predavanj.

Še v decembru pa je Slovenska prosveta organizirala še eno gostovanje iz Slovenije in sicer **Prešernovega gledališča iz Kranja**. Igravci tega Prešernovega mesta so nam zelo lepo zaigrali na treh odrih v naših domovih Cankarjevo igro »Za narodov blagor«.

K osrednjim prireditvam spada tudi **Tabor zamejske mladine**, o katerem poročamo več na drugem mestu. Gostovanje pevcev, igravcev in udeležencev na študijskih dneh in na taboru mladine je tesneje povežalo Slovenijo z nami, pa Goriško, Koroško, Kanalsko dolino in Beneško Slovenijo.

Udeležba na vseh teh prireditvah je bila zelo številna in so vse prireditve zelo dobro uspele.

(dalje na 3. str. platnic)

Sevč je strahoma opazoval, kako hrepenita nekam daleč, tja za žaveljski hrib, kjer se ustavljajo velikanske ladje, kjer se leno sučejo orjaški žerjavi. Sredi kmečkega življenja sta že vonjala od daleč mestno ozračje in nagonsko čutila, da je tam življenje mehkejše, manj enolično, dražje in nepredvidljivo.

Sevča je oblila zona, ko je pomislil, da ga utegneta sinova nekega dne pozdraviti in iti, sam pa bi moral še naprej vzdrževati obsežno posestvo, sam in najbrž najeti še hlapca.

In lepega dne so se njegove zle slutnje uresničile. Da ga je sin zapustil in zamenjal zemljo za zidarsko žlico, ga je bolj užalilo kot prizadelo. Kako škoda je bilo tistih ramen in tistih mogočnih rok s trdimi mišicami, da bodo zakrnele ob prelaganju opek.

Pa zemlje je bilo le za enega in slej ko prej bi bil moral oditi. A lahko bi se bil na primer priženil na kakšno posestvo! Sevč je prenesel udarec in se še bolj zagrizel v delo.

Potem je prišel drugi udarec. Lepega dne je stopil preden drugi sin, zahteval je svoj delež, da si kupi nekje v mestu trgovino. Sprva se je Sevč divje uprl, vendar je kmalu klonil. A ko je sin odšel, ga je obšla taka slabost, da je moral leči. Takrat se je prvič počutil ostarelega, osamljenega in šibkega. Popolnoma ozdravel od tega udarca ni nikoli in za delo je bil vreden vedno manj. Suh, sključen, z globoko vdrtimi očmi in z razbrazdanim obrazom je taval, zgubljen ko duh, od Kozjaka čez Plehnik in Oblakovco pa do Gložja, ali pa se je z vozom popeljal mimo Šturka, Bele žene in Brance v Volče. In vselej je končal obhod na svojem trinožniku, kjer se je potolažil z mislijo, da je toliko majhnih posestvic, raztresenih okoli vasi, združil v eno samo veliko in cvetočo kmetijo.

★

Toda kljub tej vedri misli je Sevč čutil, kako ga nekaj tišči. Skrb je skrival globoko na dno srca, a čim globlje jo je potiskal, tembolj je silila na dan. Ponoči je pogostoma klical svoja dva sinova, ali pa se je zjutraj večkrat dolgo mučil, da bi pozabil krvavi obraz Ozemčevega Tineta, ki se je bil iz obupa obesil, ker mu je krava telila mrtvo in ni imel Sevču s čim plačati obresti.

★

Tisto leto na veliki šmaren je Sevč prvič odracal proti svojemu trinožniku, opirajoč se na debelo grčavko. Ni bil pretirano star, a omagal je predčasno. Sedel je na čvrsto hrastovino z dolgim vzdihom in si podprl belo glavo. Dan je žgal goličave, gozdič in belo cerkveno pročelje. Vas je bila mirna in vsa ubrana v tišini prazničnega dne. Močan duh je prihajal od nekod. Tu pa tam je droben prepih počesal breste ob vrzeli, da je iz krošenj pšicnila taščica in urno zajadrala proti previsom nad vosjo. Sevč ji je sledil s pogledom, ki se je visoko nad bresti odpiral na vzpetino. Hrib je tam padal v stopničastih pečinah proti globeli in se nato v obliki črke V, spet divje obrasel, vzpel strmo proti nebu.

Tostran globeli, naprej od lapornate groblje, so se skale grebenasto metale v koničaste okončine. Akacija in srobot sta se sprevrгла v trnje in praprot, borovje pa v nizko grmičevje. Vse skupaj se je izteklo v položno pobočje, ki se je proti vznožju razvalovilo v njegovo njivo pod Globokim potokom. Sevč je do večera sedel tam. Obhajala ga je čudna slabost. Ni se mogel oddahnuti. Prsi so mu pale vse močnejše, v grlu ga je davil grenak voz. Desnica mu je zdrknila s podbradka na goltanec, levica pa se mu je v sunkovitem krču zagozdila v debelo razpoko v naslonjalu.

Trinožnik pod njim se je zamajal, se prevrgel in obstal z nogami navzgor v visoki, še nepokošeni travi, tako da se je skoraj

(dalje na 3. str. platnic)

Anton Kacin

Dr. ANDREJ

PAVLICA (publicist, filozof, socialni delavec)

spominski zapisi
iz naše
bližnje preteklosti

Dne 12. maja 1907 je dr. Andrej Pavlica imel v Kobdiju, rojstni vasi dr. Antona Mahniča, volilni shod. Bilo je nekaj dni pred volitvami v državni zbor, prvimi s splošno in enako volilno pravico. Na Krasu sta si stala nasproti dr. Peter Laharnar, vladni svetnik v Bukovini in bivši okrajni glavar v Sežani, doma iz Podmelca, ter Alojz Štrekelj iz Komna, kmetijski potovalni učitelj. Dr. Pavlica je začel svoj govor udarno, nekoliko demagoško. Povedal je, da je ob prihodu v vas videl na nekem razdrtem, na pol posutem zidu plakat z napisom: Naš kandidat je Alojzij Štrekelj! Na nekem trdnem zidu pa je opazil plakat, ki je naznanjal kandidata dr. Petra Laharnarja. Nato je izvajal: Razdrti in na pol posuti zid je podoba starega in že umirajočega liberalizma, medtem ko je lepo zidovje podoba vedno sveže in čvrste katoliške narodne stranke. (Primorski list, 16. maja 1907). No, pri ožjih volitvah je bil izvoljen Alojz Štrekelj, kandidat na podrtem zidu.

Dolgo življenje dr. Pavlica, tega temperamentnega govornika, je potekalo v neprestanem narodnem in socialnem delu. Rodil se je 1. septembra 1866 v Rihembergu (Braniku). Kot že prej starejšega brata Josipa so starši poslali v goriško gimnazijo tudi njega. Maturiral je 1887. Po štirih letih bogoslovja je bil posvečen 15. marca 1891. Potem je bil dve leti kaplan v Biljah (do 1893), nato enajst let stolni vikar v Gorici (do 1904). L. 1897 je napravil na Dunaju bogoslovni doktorat. To mu je omogočilo, da je 1904 postal suplent, 1910 pa redni profesor bibličnih ved v centralnem semenišču v Gorici. S semeniščem je šel ob začetku vojne v Italijo v Stično na Dolenjsko. Po tridesetih letih profesure je stopil v pokoj (1934). Počival pa ni. Pisal je še naprej in v cerkvi sv. Ivana je poučeval slovenske otroke verouk. Dočakal je visoko starost. Umril je 29. decembra 1951. Daleč je preživel vse svoje sodobnike, s katerimi je veliko delal: dr. Mahnič, dr. Sedeja, dr. Gregorčič, a tudi svojega brata dr. Josipa, ki je bil le pet let starejši od njega, a je umrl le nekaj mesecev manj kot petdeset let pred njim (1902).

Pavlica je v političnem gibanju veliko delal, a politika ni bila njegov pravi poklic. Več let je urejal Primorski list (1895-1905), glasilo dr. Antona Gregorčiča. Vanj in v druge Gregorčičeve liste (Gorica, Goriški list) je stalno pisal. Dr. Antonu Gregorčiču je ostal zvest še po njegovi smrti. Z mlado, protigregorčičevsko strujo nikoli ni našel stika; z njenimi predstavniki se je kregal ali pa se ni zmenil zanje. Po prvi svetovni vojni sporov zaradi hudih časov niso prinašali in javnost, zato so

danes iz časovne daljave težko opazni. Včasih se le kdo ni mogel premagati. Tako je npr. Mali list, Ščekov tednik v Trstu, v juliju 1927 napadel dr. Pavlica in dr. Žigona, da podpirata svobodomiselna prosvetna društva. Oba sta odgovorila precej trdo v Edinosti (31. julija). Prav nobenega dvoma ni, da je tisti odgovor napisal Pavlica.

Da Pavlica ni bil politik, izhaja še očitneje iz značilne izjave odbora Goriške matice v Koledarju za leto 1925. Podpisani so vsi člani odbora: predsednik dr. Anton Gregorčič, dr. Andrej Pavlica, in še trije duhovniki ter dva laika, namreč France Bevk in Ludvik Lukežič. Po slogu in mislih je čisto jasno, da je izjavo sestavil Pavlica. V njej stoji med drugim tudi: »Tako hočemo tudi drugo leto, ki je naše sedmo leto, služiti z vsemi svojimi močmi slovenskemu ljudstvu v Italiji brez strankarstva. Prava in resnična vzgoja ljudstva, prava in resnična prosveta, ki naj rodi značajne mladeniče in može, značajna dekleta in žene, ne sme biti strankarska. — — — V tem se držimo Don Bosca, ki ni trpel pri vzgoji strankarstva. Ko je ustanovil družbo za vzgojo mladine, jej je prepovedal politiko. Rekel je: Vaš program bodi: delati dobro za vzgojo mladine. Drugo pride samo po sebi. (Bollettino salesiano 1924, zvezek II.) To bodi program našemu vzgojn. knjižn. podjetju. Mi hočemo širiti mej ljudstvom le to, kar je dobro in lepo, ter s tem vzgajati in ustvarjati kremenite značaje. Drugo pride samo po sebi.« Samo po sebi v življenju, zlasti v politiki, ne pride veliko; rajši pa pride slabo kot dobro. Te naivne besede dr. Pavlica bi veljale, če bi bile politične ideje sploh in prave politične ideje posebej vsakemu človeku prirojene; če drugo ne, nas je skušnja zadnjega pol stoletja naučila, da jih je treba privzgojiti. Pavlica je navedene besede zapisal ob ustanovitvi Goriške Mohorjeve družbe. Nekaj mesecev pozneje je preds. Goriške matice dr. A. Gregorčič umrl in kmalu nato je ta ustanova, kljub temu da so v njenem odboru ostali štirje duhovniki in le dva laika, zajadrala v liberalne vode. Pavlica je moral pustiti uredništvo koledarja; postal je žrtev strankarstva.

Vzporedno z dnevno politiko je šlo njegovo organizatorično delo. Ustanovil ali pomagal je ustanoviti pred prvo vojno žensko delavsko društvo Skalnica, katero je vodil skoraj do smrti, Slovensko krščansko socialno zvezo, predhodnico poveljne Prosvetne zveze, in Društvo slovenskih kolonov.

Zelo zgodaj je začel delati na znanstvenem polju. Sprva ga je zanimala čista filozofija; pozneje je njegovo zanimanje pritegnila apologetika in sociologija. Že 1891 mu je Mahnič v Rimskem katoliku objavil razpravo

o Kantovih sintetičnih sodbah a priori. Za Mahničovo revijo je napisal še več drugih prispevkov. Ko je Rimski katolik prenehal, je Pavlica vstopil med sodelavce Katoliškega obzornika in njegovega naslednika Časa. Pisal je o položaju Cerkve v Rusiji, o ženski volilni pravici, o socialni demokraciji in znanosti, o socialni vedi in zasebni lasti, o Marxovem nauku o delu in veljavi. V tej razpravi obravnava vprašanje obresti; izraža se precej odločno proti njim, ker da niso vedno dovoljene. »Proti božji volji ravna, kdor je kruh brez dela, kdor se redi z delom drugih. Brez dela pa živi, kdor živi z obrestmi in drugimi dohodki, ki mu jih donaša premoženje z delom drugih.« (Čas 1911, str. 62 sl.) Misli je tudi že na verske, socialne in politične razmere po vojni (Čas 1917). Njegove razprave razodevajo samostojno gledanje na zapletena vprašanja in resno znanstveno prizadevanje.

V semenišču je poučeval tudi hebrejščino. Iz svetega pisma stare zaveze je prevedel v verzih Sirahove bukve (1922). Verjetno je tudi s tem prevodom v zvezi razprava »Naša metrika v luči hebrejske« (Čas 1917). Pavlica pravi sicer, da mu je povod zanjo dal prof. Ivan Grafenauer, ki je prejšnje leto v Času analiziral ritem starih slovenskih narodnih pesmi, med njimi tudi velikonočne pesmi iz leta 1440. Pavlica je v svojem izvajanju prišel do zaključka, da je bil ritem v vseh časih ali svoboden ali pa vezan. To velja tudi za njegov čas. Potem je navedel pet Prešernovih verzov iz Krsta; zdeli so se mu nedostatni, ker niso strogo jambski in ker pade v njih naglas tudi na enklitike. Končno je zapisal usodne besede: »Enakomeren ritem, ki se ne ozira na kratčino in dolžino zlogov, ki postavlja celo enklitike med vzdige, ni pravi ritem. V tem bi si morali izprašati verz tudi naši moderni.«

Da bi tega nikoli ne bil zapisal! Njegova ne dovolj jasno izražena, a zadosti očitna misel je bila ta: Pesnik lahko izbere ali prosti ali pa vezani ritem. Če pa se je odločil za vezani ritem, naj se ga dosledno drži do konca pesnitve in naj ga ne meša s prostim ritmom.

Ob zgoraj navedenih besedah se je vnel eden tipičnih slovenskih literarnih prepиров, ki je bil vrhu vsega še čisto nepotreben, ker ni prav nič prispeval k razjasnjenju spornega vprašanja. Prepир se je sukal zlasti okoli enajsterca. Italijanski enajsterec (endekasilabo), verz Božanske komedije, znanih in manj znanih viteških epov, sonetov in tercín, je zelo prožen in ima nešteto naglasnih inačic. Nemški pesniki, vsaj od Goetheja dalje, ako že ne prej, so ta verz prilagodili nemškemu občutku blagoglasja ter so iz njega napravili jambski enajsterec; ohranili so število zlogov, a ritem je postal enakomeren kot vojaški korak. Na to spremembo je vplival nekoliko peterostopni jamb (blankverz), ki so ga dramatik pred Schillerjem in za njim mnogo rabili.

Prešeren je v enajstercu napisal sonete, Krst pri Savici, Novo pisarijo in druge tercine. V glavnem se je držal enakomernega jamskega ritma; včasih je pa čisto zavesno rabil kako varianta italijanskega enajsterca. To je navsezadnje zadeva pesniške svobode. Popravljaj pa ga je že Levstik pri Stritarjevi izdaji Prešernovih pesmi. Tudi Pavlica je menil, da taki odmiki niso dobri, a se je tega samo dotaknil z rahlo kritiko. Pa že to ni bilo prav, kot se je kmalu videlo. Prvi se je oglasil Oton

Župančič (Ritem in metrum. Lj. zvon 1917). Kdo ve, kaj mu je tako težko ležalo na duši, da je nedolžna opomba dr. Pavlica sprožila njegovo jezo? V svojem jezikovno blestečem, a stvarno zgrešenem članku je napadel dr. Pavlica, da je šolarček-jedlaček, ki ne razume nič o poeziji. Ustrelil je z velikim kanonom, a ustrelil je mimo dr. Pavlica, ko je zapisal, da je to spor za svetovni nazor; kdor je za strogi metrum, je nazadnjak, kdor pa je za prosti ritem, je svoboden, napreden človek. S tem je nevede vrgel med skrajne nazadnjake Levstika in Stritarja, ki sta bila oba zelo stroga pesniška formalista. Neokusno je bilo tudi, da je v isti sapi imenoval Prešerna in italijanske futuriste. Obširno je razlagal izrazno lepoto verza: Okrog vrát stráža na pomoč zavpije / in vstane šum, da mož za možem pada.«

Ne vem, koliko milijonov svetlobnih let daleč je od mene vsaka nesposliljiva misel o Prešernu, ki mi, odkar sem se zavedel, poživila vero v slovenstvo, a vendar včasih ne morem mimo vprašanja: Kakšna so bila tista vrata, da je straža stala okrog njih, kot na primer okrog drevesa. In kakšni so bili tisti možje, da so padali ob samem šumu? To je ena šibkejših izraznih točk v Krstu, katero pa vtis edinstvenega mogočnega Črtomirovega govara pokrije.

Za Župančičem je precej osorno nahrulil Pavlica prešernoslovec dr. Avgust Žigon. V Slovanu (1917) je objavil dolgo razpravo z naslovom »Amor ch'al cor gentil ratto s'apprende. Benevolenti«, ki je tedaj zvenel nekoliko eksotično. Z velikim znanstvenim aparatom nemških in italijanskih poetik navaja množico primerov in citatov z namenom, da bi dokazal, da je Prešernov verz verz italijanske renesanse, namreč laški enajsterec »endekasilabo«, kar je trdil že prej v istem listu (Slovan 1917, str. 142). Dokazoval je, a dokazal pravzaprav ni nič, kajti v morju italijanskih endekasilabov — samo Božanska komedija jih ima več kot desetstisoč — najdemo gradivo za vsako trditev. Pri Prešernu so pa nejambski enajsterci izjema. Žigon je pisal grobo, kot da je osebno užaljen.

Pavlica ni molčal. Še isto leto je odgovoril obema. Župančiču pravi, da njegove razprave ni prebral, ker bi mu sicer ne očital stvari, katerih ni zapisal. »Na neolikane napade ne odgovarjam. G. O. Župančič naj bi rajši bolj skrbel za Zvon« (Žup. je tisto leto urejal Lj. zvon), ki res ni od starega bronca, niti od jekla, ampak od kositra. Vojaška rekvizicija se mu strašno pozna.« Žigonova izvajanja pa se Pavlici zdijo »zelo važna«. Na žaljive opombe pa odgovarja z istimi besedami, ki jih je on meni zabrusil v obraz: Vaše znanje je še nedostatno, nedostaten vaš literarni čut, a tudi vaš javni takt. Ne bij imena z drzno-avtoritativnimi obsodbami brez objektivne podlage!«

V debato je na kratko posegel tudi Aleš Ušeničnik, ki je ugotovil, da prepир za ritem in metrum ni spor za svetovni nazor.

To poglavje slovenskega literarnega pravdarstva je dokončno zaključila današnja poezija, ki je enajsterce, jambe in rime pometala med staro ropotijo.

Pavlica je pisal zelo veliko in ne samo v politične liste. Že zgodaj je sodeloval pri listih za otroke Vrtec in Angelček. Prispeval je pesmi in kratke dramske prizore,

Prva njegova knjižna izdaja je zbirka pesmi »Skalnica« (1904). To so pesmi v čast Mariji Devici svetogorski. Vse razen ene je uglasbil Ivan Laharnar. S Skalnico (to je s Svežo goro) je dr. Pavlica vezalo nekaj skoraj mističnega. Čisti dobiček te zbirke je bil namenjen slovenskemu sirotišču, ki pravno še ni bilo ustanovljeno. Še pred prvo svetovno vojno je objavil v knjižni izdaji »Razglašenje Gospodovo«, dva dramska prizora v verzih.

Po vojni je uredil šest letnikov Koledarja Goriške matice (1920-1925). Vsako leto je vanj napisal več poljudnih informativnih člankov o važnih vprašanih časa, kot o boljševikih in menjševikih, o socialnih naukih za našo dobo, o dobroti, o vojni odškodnini in pod. Ko so mu uredništvo koledarja vzeli, je ustanovil »Nova pota« (maj 1925), list za poročanje o dobroti. Izšlo je sedem števil, zadnja v januarju 1928. Do začetka druge vojne je skoraj vsako leto izšla ena njegova knjiga. Leta 1928 je izdal »Cvetje z vrtov večnih višav«. V tem zvezku so ponatisi pesmi in dramskih prizorov iz predvojne dobe; vsebuje pa tudi mnogo novih igrice in črtic. Pri pesmih se v obliki močno pozna Gregorčičev vpliv. Obširno delo je nedeljsko branje »Sejavec« v šestih zvezkih od 1929 do 1934. Šesti zvezek je bil zaplenjen v aprilu 1934. Pavlica je potem to delo nadaljeval pod naslovom »Nedeljsko branje«. Do leta 1939 je izšlo pet zvezkov. Vseh enajst zvezkov skupaj ima nad 4000 strani. Podpisal se je kot dr. Egidij. Sodeloval je tudi pri poljudno znanstvenem zborniku »Luč«, ki ga je urejal Lavo Čermelj in pozneje France Bevk. Za V. zvezek je napisal »Goriško šolsko društvo Šolski dom« (1929), za VII. pa »Cerkvena uredba v Julijski krajini in v Zadru po svetovni vojni« (1931). Tu se je podpisal kot Forojuliensis. Po drugi svetovni vojni je izdal le kak ponatis, npr. »Dva prstana« (1946).

Poglavitno polje, na katerem je oral vse življenje, pa je socialno delo, zlasti dobroti. To je dolga povest, več kot polstoletna veriga dobrih del in pobud zanje. Omenil bom le Slovensko sirotišče v Gorici. Prvo misel na to ustanovo je menda sprožil dr. Josip Pavlica na delavskem shodu l. 1893 pri Kateriniju v Gorici. Misel je potem zorela dolgo, preden se je uresničila. Dr. Josip je medtem umrl (1902.) Andrej pa je ni pozabil. Sestavil je pravila in začasni odbor, v katerem so bili:

dr. Josip Gabrijelčič, vodja centralnega semenišča, predsednik

Josip Ličan, tajnik nadškofijskega ordinariata

dr. Andrej Pavlica, stolni vikar

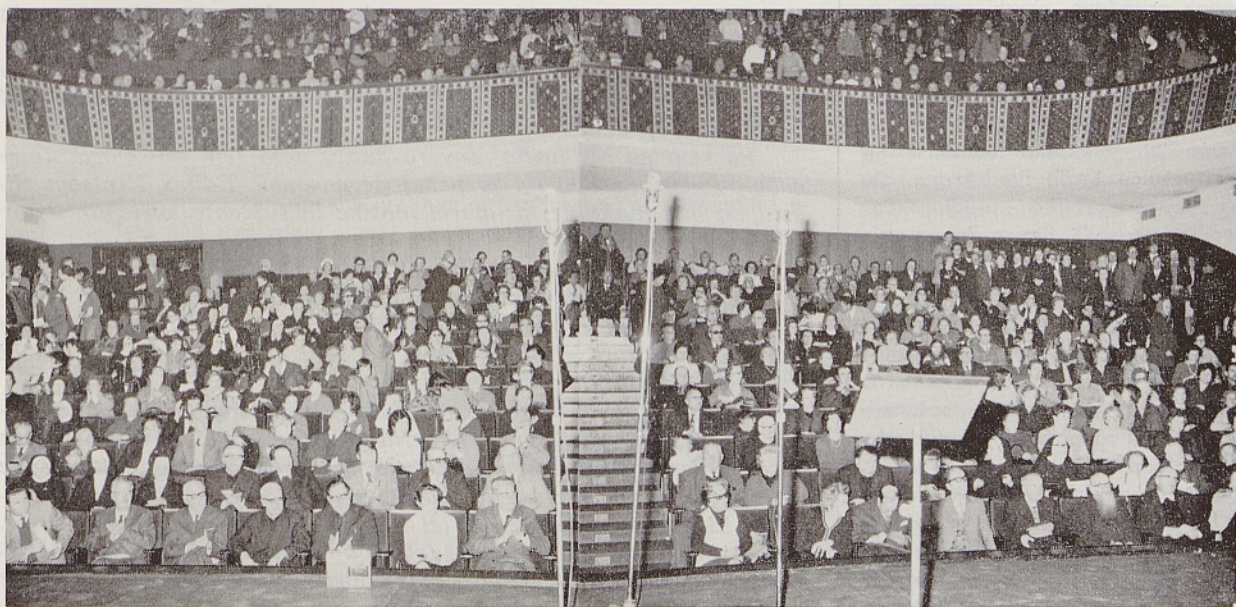
dr. Fran Pavletič odvetnik

Luka Dugar, stražnik v pokoju.

Osnetek pravil so 19. maja 1904 predložili namestništvu v Trstu. Kot predlagatelj je podpisan dr. Andrej Pavlica. On je bil torej gonilna sila. O Luki Dugarju, upokojenem tržaškem policaju, ki mu je vedno pomagal pri delu, je izdal knjižico »Gospod Luka« (1927), ki je še isto leto doživela drugo izdajo.

L. 1908 so za sirotišče kupili hišo in zemljišče. V zavodu se je življenje dvakrat ustavilo: v maju 1915 ob začetku bojev ob Soči in pod fašizmom, ko je vlada zavod vzela. A Pavlica ni odnehal. Po zadnji vojni je zavod spet oživel in deluje še danes v veliko pomoč slovenskemu življu na Goriškem.

Kjer so Laharnari in kje so Štrekli? Še sence spomina ni več za njimi. Na Andreja Pavlica, ki je bil markatna, simpatična osebnost, velik delavec v službi ljudstva in ljudi, nesebičen, trdno v domači zemlji zakoreninjen idealist, zadnji sodelavec Mahničevega Rimskega katolika in — zadnji starostrojkar na Goriškem pa naši ljudje še dolgo ne bodo pozabili.



Do zadnjega koticčka napolnjeni Kulturni dom ob priliki Revije cerkvenih pevskih zborov. Poleg vsakoletne Revije imajo pevci Zveze c. p. z. tudi več drugih koncertov. V januarju bodo imeli poleg koncerta božičnih pesmi v Trstu tudi ponovitev tega koncerta v Ljubljani, verjetno pa tudi v Beneški Sloveniji.

Tanja Rebula

DED JAKOB

Mladina

od novembra 1971
do decembra 1972

Odbor Slovenskega kulturnega kluba je na rednem občnem zboru 16. decembra podal obračun delovanja te študentske organizacije v dobi od zadnjega občnega zbora, ki je bil 20. novembra 1971.

Predavanja

Delovanje se je v zadnjem letu precej okrepilo. Sobotni večeri so se vršili skozi vse šolsko leto. Na njih so se zvrstila predavanja, filmi, družabne prireditve, pevski nastopi, literarni večeri in drugo. Med drugimi so predavali naši javni delavci: Martin Jevnikar, Slavko Tuta, Zora Rebula, Karel Bajc, Pavle Merku, Franc Pohajač, Oskar Simčič, Franc Jeza, Anica Kralj. Predstavljeni sta bili pesniška zbirka predlanskega predsednika SKK Borisa Pangarca in Rebulova Smer Nova Zemlja.

Mladinski socialni dan

Nekajkrat se je sestel krožek za družbena vprašanja, ki je vabil v svojo sredo predavatelje, s katerimi so člani razpravljali o zgodovinskih in sodobnih političnih in socialnih vprašanjih. Važna ideja krožka je bil Mladinski socialni dan; zanj je dal pobudo leta 1971 in zopet lani. Socialni dan je SKK pripravil skupno s tržaškimi skavti in skavtinjami ter Mladinsko skupino. Čeprav je tak dan vse premajhno dejanje pri reševanju socialnih problemov v našem

Miren in možat, kakor je še zdaj, ko stopa v osemdeseto leto, se moj dedek ni nikoli jezil nad menoj. Njegova beseda, že samo pogled mi je bil ukaz, odločen in obenem ljubeč.

Toplo mi vstaja spomin na dni hrepenečega nemira, ko sem pričakovala jeseni, ki naj bi mi prinesla prvo šolsko leto. Tako sem se zadnje tedne počitnic še bolj navezala na dedkovo enakomerno govorjenje, na njegov počasni korak, na njegove razumne oči, ki so me motrile z odbleskom modrine gorenjskih studentcev.

Nekega jutra mi je dedek rekel: »Danes bova pa krompir kopala.«

Brez vsakršnih pojasnil, ki bi pčtešila mojo radovednost, je molče zavil v klet, vzel v roke motiko in si oprtal koš.

»Dedek, jaz bom nesla koš!« sem prosila.

»Ja, praznega že,« je dobrohotno dodal in mi ga pomagal posaditi na ramena.

S prašne vaške ceste, po kateri so se podili otroci, je dihala vročina. Vonj nagnitih tepk, ki so popadale z drevesa ob plotu, je privabil ose, da so kar šumele v objestni požrešnosti.

Ponosno sem opletala za dedkom z dolgim košem, ki mi je segal skoraj do gležnjev. Počasi sva stopala v hrib.

»Aha, na Dobravo greva,« sem pomislila. Tam smo imeli krompirjevo njivo. Ko sva dospela na vrh, sem zadihana obstala in se ozrla okrog.

Spodaj je ždela vas, streha se je sklanjala k strehi. Bela vijuga ceste se je vila naprej ob srebrnem traku Save. Reka se je za ovinikom predala topolom ob strugi in naročju rjavo rumenih bolj.

Dedek je stopil dalje. Mimo kozolca sva zavila čez travnik na njivo.

Zapela je motika. Neugnano se je zaganjala v zemljo, varno in previdno, da so se iz nje kar usipali rumeni krompirji.

Jaz pa sem pobirala, pobirala, tako da me je moral dedek celo opomniti: »Le nikar tako ne hiti, saj ti ne bo nikamor ušel. Boš imela še dosti dela do poldneva.«

Pa sem ga res imela. Zaverovana v delo sem bosonoga stopicala po zemlji, topli od pripekajočega sonca. Edino, kar sem slišala, so bili enakomerni udarci motike in šuštenje koruznih listov na sosedovi njivi.

Čez čas se je dedek vzravnal in se naslonil na motikin ročaj.

»To sva pa pridno delala, saj bo že skoraj koš poln.«

Kako se mi je dobro zdelo. Bolj sem bila počaščena, da je govoril v dvojini in me postavil za sebi enakopravno, kot da bi bil pohvalil samó mene.

Ko je odzvonilo poldne, sva šla domov kòsit, potem pa ves popoldan delala. Včasih se je vzdignil iznad dela in takrat se ga nisem mogla nagledati. Opazovala sem njegove velike, garaške roke, močne in vajene dela. Stal je, star mladenič, z bistrim pogledom, ki bi lahko prestregel let ptice ali molče ukazal vsakomur. Nekaj belih las ob straneh pleše, gube na obrazu, in vendar — mladost je govorila iz njih. Stal je, sin gorenjskih hribov, kot smreka, ki trdno poganja iz zemlje in ne klone, dokler je ne poseka sekira — usoda življenja.

Mračiti se je začelo in na travo je legla vlaga. Le slabo sem razložila krompir od strnjenih grud zemlje.

Pa sva vendarle končala. Po strmi stezici sva se vrnila v vas. Dedek nizko upognjen pod težkim bremenom, jaz z dolgo motiko, ki sem jo, utrujena, komaj še vlekla za seboj.

Tiho so se oglašali črički...

V kleti sva odložila sad svojega truda. Iz trebušastih sodov je zadišalo po jabolčniku, zlatorumeni pijači, v kateri prekipeva zdravje sadovnjakov. Dedek je prekladal krompir, jaz pa sem stikala po kleti, v kateri se je bila razživila vsa dedkova skrbnost. Tam so v lepem redu visele grablje: za travo z našega vrta, ki smo jo nosili sosedovi Sivki, da si je še dolgo po obedu oblikovala mokri gobec; za pesek, ki ga je dedek pograbil vsako soboto, da je bilo tudi dvorišče praznično snažno; za dobro pognojeno zemljo, kjer je zdravo poganjala vedno opleta solata, paradižniki, zelje in druga zelenjava.

Zlezla sem na škaf in pokukala na stalažo. Kakšno začudenje, ko sem zagledala po vojaško zloženo jabolko pri jabolku, vsako postavljeno na pecelj. »Da ne gnijejo,« me je poučil dedek.

Ko je dedek skrbno prebral krompir in ga ločil na debelega, srednje debelega in drobnega, v poseben škafec pa odbral neznaten drobiž in tistih nekaj obtolčenih, ki se le niso bili med kopanjem povsem ognili njegovi preiskujoči motiki, se je končno zravnal in se zadovoljno nasmehnil:

»No, pa je. Zdaj sva pa zaslužila večerjo.« Skrbno je zaklenil klet za seboj in po mračni veži so odmevali njegovi odmerjeni, blagi koraki. Zavila sva po stopnicah in na vrhu se je svetlo odprl rumeno poriban hodnik, iz odprtih kuhinjskih vrat je zadišalo po cvrtju. Babica je pač hotela po svoje proslaviti opravljeno delo.

Ko smo v kuhinji povečerjali in sem morala spat, je dedek dejal v svoji blagi pojoči gorenjščini:

»A s kej zmatrana, kaj?! — Ta star Polčk že en tedn bezá kè v zëmlo, pa še póu ni skòpou. Midva sva pa kr dons vse nardila.«

Tako je rekel in stopil v shrambo. Skrbno je zavil dve preka-jeni klobasi in mi ju dal v roke:

»To mej za lon. Domù nes, pa nkà drugam ne ponujej. Sama snej, ko s' pa sama zaslužila!«

Bila sem poplačana za vse delo, obilno poplačana. Dve klobasi, — že to je bilo nekaj. Največ pa je bilo vredno priznanje mojega dobrega dedka!

okolju, je vendar prvi potrební in koristen korak v to smer.

Slovenski kulturni klub je imel v prejšnjem letu tudi dva izleta z avtobusom: v Rezijo in na Matajur. Poleti je bilo tradicionalno letovanje v Ukvah.

Tabor zamejske mladine

Največji lanski podvig je bil vse-kakor 6. tabor zamejske mladine. Priprave zanj je vodil klub s pomočjo SKAD-a iz Gorice in Koroške di-jaske zveze iz Celovca. Tabor je precej zaposlil prireditelje, vendar je dobro uspel in močno prispeval k požitivni kluba v novem letu. Ta-krat so bili ponovno navezani stiki z goriško in koroško mladino, jav-nost pa je bila obveščena o delu

mladinskih društev. Zahvala kluba za uspeh tabora gre tudi prostovolj-nim darovalcem, ki so pomagali klubu pri tudi finančno zahtevni organi-zaciji.

Vse to delovanje so opisali v svojih poročilih člani odbora. Občni zbor je vodil Ivo Jevnikar, poročila pa so imeli: tajnica Barbara Lapor-nik, blagajničarka Marija Besednjak, odborniki Magda Jevnikar in Tanja Rebula ter predsednik Martin Bre-celj.

Obračun

Predsednik je v imenu odbora, ki je o tem veliko razpravljal, povedal, kaj je bilo v preteklem letu pozitiv-nega in kaj ne. Posebno je uspel tabor zamejske mladine, socialni

dan in več sobotnih večerov. V bo-doče bo treba delovati še bolj v skladu s krščanskimi in narodnimi vodili kluba: to predvsem v medse-bojnih odnosih članov, ki morajo preiti v večjo prijateljsko odprtost, in v programu, ki naj se ne omejuje na kulturne dogodke, ampak tudi na sodobna socialna, politična, znan-stvena vprašanja. Na taboru za-mejske mladine pridobljeno poveza-vo s slovensko mladino iz Gorice in Celovca je treba gojiti in pospe-ševati. Člani morajo bolj vplivati na delo odbora, ki bi se moral raz-širiti.

Sobotna predavanja naj bodo sistematično izbrana, ne pa naključ-no. Poleg sobotnih sporedov je tre-ba gojiti družabnost na sprehodih in izletih ter opraviti kako socialno ali drugačno akcijo.

Po Brecljevem poročilu se je raz-vila razprava, v kateri so člani odo-brili povečanje odbora. Nato je Ivo Petkovšek predlagal razrešnico sta-remu odboru, ki so jo člani odo-brili.

Novi odbor

Na volitvah, ki so sledile, so bili izvoljeni: Martin Breclj, Ivo Jevni-kar, Magda Jevnikar, Tanja Rebula, Anka Peterlin, Marija Besednjak, Ester Sferco, Barbara Lapornik, Ma-rija Breclj, Jasna Repinc, Ivo Pet-kovšek, Aldo Žerjal, Boris Kobal, Ma-rijan Kravos, Boris Artač in Melita Valli. Tako so zdaj v odboru po ne-kaj letih znova zastopniki slovenske-ga učiteljskega, klasičnega in znan-stvenega liceja, trgovske akademije in enega italijanskega poklicnega zavoda. V odboru so tudi akademiki, na prvi seji novega odbora pa je bil vanj kooptiran še Rudi Košuta kot predstavnik delavske mladine, ki zahaja v klub. Na seji je bil potrjen za predsednika Martin Breclj, osta-li odborniki pa so si razdelili delo v raznih komisi-jah, ki bodo skrbela za program, za stike z ostalo mla-dino itd. Novi odbor, ki zdaj pri-pravlja novi okvirni program, bo v prihodnjih tednih, kot je bilo dolo-čeno na občnem zboru, objavil v na-šem časopisju smernice dela SKK, da ga tako javnost spozna v pravi luči, kajti delovati hoče odprto in glo-boko.

Kako preženemo utrujenost

Utrujenost preganjajo nekateri s kavo in cigaretami, nekateri pa celo z alkoholom. Ne, s tem je ne bomo ukanili, nasprotno, če uživamo preveč poživil, lahko ogrozimo zdravje.

Najboljše sredstvo za preganjanje utrujenosti je zrak. Zjutraj, ko vstanemo, odprimo okna ne stežaj in nekajkrat globoko vdihnimo in izdihnimo, seveda pod pogojem, da stanujemo v takem kraju, kjer je zrak kolikor toliko čist. Sicer pa si nekajkrat na teden privoščimo sprehod po gozdu izven velikih naselij.

Sprostitev je tudi odlično sredstvo zoper utrujenost. Važno je, da vsi deli telesa počivajo na mehkem in da med počivanjem nič ne premišljujemo.

Menjajoče kopeli, to je kopanje v topli in mrzli vodi, pospešujejo krvni obtok. Po kopanju, pravzaprav prhanju, ki ga začnemo s toplo vodo po nogah in potem nadaljujemo proti srcu in končamo po enakem

vrstnem redu z mrzlo vodo, se zdrgnemo s frotirko.

Uživajmo čim več sadnega soka oziroma sadja! Popijmo zvečer in zjutraj kozarec ne preveč sladkega sadnega soka, grapefruit, pomarančo ali limono. Limono moramo sladkati, grapefruitu ali pomaranči pa ni potrebno dodajati sladkorja.

Nekateri priporočajo spomladi, da en dan v tednu uživamo samo sadje. S tem poživimo organizem, pa tudi zgubimo nekaj maščobe, ki se je čez zimo nabrala pod kožo. Pomarančna dieta traja npr. skoraj pol meseca, in sicer začnemo z eno pomarančo na dan, vsak naslednji dan še eno zraven, tako da jih pojemo en dan devet, potem pa količino pomaranč zmanjšujemo, in sicer eno na dan. V tem času ne uživamo preveč mastnih jedi in seveda tudi nekoliko manj jejmo, zlasti tiste dni, ko nam že zadošča količina pomaranč!

za
sodobne
žene

in dekleta

ljivo, ker se rada pojavi na škatlah rja, ki lahko škoduje tudi samemu produktu.

Dosti razprav in poskusov je povzročilo dejstvo, da so jedila s konzerviranjem delno ali v celoti zgubila vitamine. Danes se je posrečilo zmanjšati ali celo odpraviti te izgube. Vendar pa velja tudi tu, da čas vpliva na postopno izgubo vitaminov.

Večina zastrupitev s konzervami v zadnjih letih je bila odvisna od zaužitja ostankov konzerv, ki so jih gospodinje pustile odprte dva ali tri dni. Vedno naj velja pravilo, da je treba ostanke konzerve izprazniti v lončeno posodo, takoj ko konzervo odprete.

Včasih pa le naletimo na pokvarjeno konzervo. Kako jo spoznamo? Če je pokrov ali dno konzerve vzbočen, je verjetno, da konzerva ni bila dovolj sterilizirana ali dovolj dobro zaprta, kar je povzročilo fermentacijo.

Tudi rja lahko povzroči neopazne luknjice v škatli, skozi katere pronica zrak in mikrobi — s tem pa se jed pokvari. Včasih opazimo na vrhu konzerve nekakšno peno ali pa, da je proizvod posušen, da ima slab duh, itd. V vseh teh primerih je bolje konzervo vreči proč. Raje vrzimo morda samo na videz pokvarjeno konzervo stran, kot pa da tvegamo zastrupitev, ki je včasih lahko zelo huda.

DROBNI NASVETI

:: Cmoki ne razpadajo, če kropu prideneš nekoliko moke.

:: Krompir različne velikosti bo istočasno kuhan, če debelega prebo-deš z vilicami.

:: Mast ne brizga iz ponve, če ji prideneš nekoliko moke in soli.

:: Surovo meso shranimo pokrito, da se ne navzame tujega duha.

:: Pečenice se obdržijo dalj časa sveže, če jih položimo v slano vodo.

Nekaj besed o konzervah

V zadnjih desetletjih se je razvila industrija in uporaba konzerv. Skoraj ni gospodinje, ki ne bi kdaj pa kdaj segla po paradižniku, ribah ali sadju v konzervni škatli. V prodaji pa je cela vrsta konzerviranega blaga, od najbolj navadnih do najbolj izbranih jedi.

Pri konzerviranju živil je treba preprečiti nastajanje mikrobov, drožev, in plesni. Zato je postopek za konzerviranje kar se da natančen. Najprej je treba pripraviti živilo, ga dobro očistiti, ga delno ali popolnoma skuhati, razdeliti na kose določene velikosti, nato napolniti škatle, morda dodati juho ali kako drugo tekočino in škatlo perfektno hermetično zapreti. Nato je treba škatlo sterilizirati pod natančno dolo-

čeno temperaturo. Ko se konzerva ohladi, sledi vrsta pregledov, ki naj zagotovijo absolutno zanesljivost proizvoda.

V preteklosti so gledali s precejšnjim nezaupanjem na konzerve zaradi sprememb, ki naj bi jih konzerviranje povzročilo jedem. Danes je ta strah skoro premagan. Vendar pa je res, da čas negativno vpliva na kakovost proizvodov, vsaj nekaterih. Tako na primer zelenjava v konzervah po več mesecih postane ohlapna in se drobi. Večjo vzdržljivost imajo mesne konzerve, razen sardin, ki po kakem letu postanejo krhke in zdrobljene, ter sadje v sirupu.

Konzerve je treba hraniti v suhem in hladnem prostoru. Spravljanje konzerv v hladilniku ni priporo-

120-LETNICA MOHORJEVE DRUŽBE

Redki so jubileji, ki bi jih mogli s takim ponosom obhajati, kakor je 120-letnica ustanovitve Mohorjeve družbe. To je kulturna knjižna ustanova, s kakršno se ne more ponašati noben še tako velik narod: da bi nepretrgano delovala nad sto let in imela na svojem višku nad 90.000 rednih naročnikov, in to pri narodu, ki je štel nekaj nad milijon članov. Ustanova je preživela dve svetovni vojni in z novimi državnimi mejami izgubila več tisoč naročnikov.

Mohorjevo družbo si je zamislil škof Anton Martin Slomšek. Že leta 1835 je vložil na avstrijsko vlado prošnjo, naj mu dovoli ustanoviti družbo, ki bo izdajala dobre knjige za preprosto ljudstvo. Tedaj je vladal knez Metternich s trdo roko in ni dovoljeval nobene svobode za nemške narode v državi, zato so prošnjo zavrnili. Slomšek se ni ustrašil, ampak je prošnjo ponovil leta 1843 in 1845, obakrat brez uspeha. Šele revolucija in pomlad narodov leta 1848 je odnesla Metternicha, zavlado je nekoliko več svobode, zato sta Anton Janežič, tedaj profesor slovenščine v Celovcu, in Andrei Einspieler, kaplan prav tam, na Slomškovo pobudo izdala poziv na rojake in 27. julija 1851 naznanila ustanovitev **Društva sv. Mohorja**.

Namen Društva je bil »na svetlo dajati in razširjevati dobre knjige, ki um, srce in voljo razsvetliti in požlahtniti in se zraven tudi dober kup razprodati zamo-rejo«. Značilen odstavek se je glasil: »Društvo se s politiko na nobeno vižo ne bo pečalo; zato ne bo nikoli ljudi zastran političnih reči podučevalo, tudi nikoli časopisov, oznanil ali bukev ki bi v politiko segale, na svetlo dajalo.« Ta nepolitičnost je Mohorjevi družbi omogočila, da je preživela vse viharje in dočakala častitljivo starost. Društvena pravila že sama pa so značilno podpirala slov. narodno zavednost, saj so določala odbor, sestavljen iz 13. odbornikov, iz vsake škofije, kjer živijo Slovenci, po dva, le iz krške ali celovške po tri. To je bil izrazit vseslovenski odbor. Za tržaško škofijo sta bila npr. v prvem odboru Ivan Vesel Koseski, denarstveni svetovalec v Trstu, in Miha Švab, šolski vodja v Trstu. Za Gorico prof. Štefan Kociančič in mestni kaplan Matevž Pirc.

Prvi knjižni dar Društva sv. Mohorja je izšel v letu 1852, torej pred 120 leti, in je prinesel dve povesti: Blagomir puščavnik in Božidar — obe prevedeni iz nemščine, dve knjigi Domačih ogovorov po nedeljskih evangelijih. Kratko povestnico goriške nadškofije, razlago cerkvenega leta, zimske večere dobrih kmetov — prevod iz italijanščine, zbirko pesmi, zgodovino vere in knjižnico Društvo sv. Mohora leta 1852. Izšlo je torej kar deset knjig po tisoč izvodov, toda nekatere so morali takoj ponatisniti.

Toda razmere še niso bile zrele za tako širok program, zato so morali leta 1860 Društvo spremeniti v **Družbo sv. Mohorja**. Postala je cerkvena bratovščina in poverjeništvu so prevzeli duhovniki. Namen nove

Družbe je bil »podpirati pobožno, lepo vedenje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom; v ta namen se bodo na svetlo dajale in razširjale med Slovenci dobre katoliške bukve«. Program se zdi na prvi pogled ozek, toda Družba ga je kmalu razširila in presagla, saj je pritegnila najboljše pisatelje, kot so bili: Jurčič, Erjavec, Detela, Finžgar, Cankar, Pregelj idr., med pesniki Stritar, med znanstveniki Ivan Tavčar, Gruden, Mal, Pitamic itd.

Višek je dosegla Mohorjeva družba leta 1918, ko je imela kar 90.512 udov ali naročnikov. Tedaj jih je bilo v tržaško-koprski škofiji 5.897, v goriški 6.459. Po prvi vojni je začela delovati samostojna Goriška Mohorjeva družba, po drugi svetovni vojni pa je znova oživela tudi v Celovcu; tako delujejo danes tri Mohorjeve družbe.

Mohorjeva družba je opravila ogromno kulturno poslanstvo med slovenskim narodom. Da nimamo nepismenih in da je slovenski narod med najbolj kulturnimi na svetu, se moramo zahvaliti tudi Mohorjevi družbi. Skoraj ni bilo hiše, kjer bi ne bili imeli »mohorjevk«, in v prejšnjih časih so jih prebirali predvsem ob zimskih večerih, zato so prihajale pred Božičem. Prežihov Voranc je npr. izjavil, da je postal pisatelj po zaslugi mohorskih knjig, ker je samo te prebiral na paši in se iz njih učil pisanja. Družba pa je izdala tudi celo vrsto pomembnih znanstvenih knjig, tako celotno Zgodovino slovenskega naroda Grudna in Mala, Staretovo Svetovno zgodovino, Erjavčeve Domače in tuje živali v podobah, Pitamičevo Državo, Sovretove Stare Grke itd.

Tudi danes opravljajo vse tri Mohorjeve družbe pomembno kulturno delo, obe zamejski pa tudi narodno ohranjevalno, zato je treba vsem trem ob 120. jubileju le čestitati in želeeti, da bi nadaljevale po zastavljeni poti.



Do zadnjih in najbolj oddaljenih slovenskih domov so prihajale knjige Mohorjeve družbe.

GOSPODARSKO PROGRAMIRANJE NAŠE DEŽELE

Furlanija - Julijska krajina 1971-72

Deželna uprava je sestavila dve temeljni listini, ki bosta dolga leta usmerjali gospodarski in socialni razvoj Furlanije - Julijske krajine. To sta druga gospodarska petletka (1971-1975) ter deželni urbanistični načrt, ki naj bi veljal tja do leta 1980.

Potrebno je, da se v lastno korist tudi širša javnost seznani vsaj z osnovami teh gospodarskih dokumentov.

Mednarodna vloga dežele

Mednarodna vloga Furlanije - Julijske krajine — gospodarja petletka — je kvalificirajoči činitelj za razvoj njenega gospodarstva ter za sodelovanje z drugimi narodi, zlasti s sosednjimi deželami: Slovenijo, Hrvaško in Koroško.

Pri vključevanju italijanskega gospodarstva v širšo evropsko skupnost lahko Furlanija - Julijska krajina prevzame posebno vlogo zaradi svojega zemljepisnega položaja, zaradi svoje tradicije ter zaradi značaja svojega prebivalstva.

Omenjeni cilj — dodaja petletka — je mogoče takole formulirati: kar največje gospodarsko vskladenje dežele z ostalo državo ter sodelovanje z drugimi narodi, zlasti s sosednjimi, za razvoj mednarodne vloge Furlanije - Julijske krajine, pri kateri lahko opravlja kot trgovinsko središče posebno funkcijo Trst.

Deželna uprava bo dajala pobude za okrepitev stikov s sosednjimi deželami, predlagala bo sestanke za izboljšanje odnosov dobrega sosedstva in za reševanje skupnih vprašanj ter bo podpirala ustanavljanje in razširjanje operativnih in raziskovalnih organov.

Furlanija - Julijska krajina more postati ena izmed gonilnih sil za racionalni razvoj državnega ozemlja v zvezi s pomenom in funkcijo, katero lahko odigra v ozemeljski strukturi Italije zaradi svoje mednarodne vloge. Našo deželo je mogoče označiti za najboljšo alternativo proti padeckemu sistemu tako zaradi njenega položaja v razmerju s srednje-vzhodno Evropo — zaradi katerega je vozlišče mednarodnih izmenjav — kot zaradi naravnih značilnosti ozemlja, ki je posebno primerno za intenzivne integrirane gospodarske dejavnosti: kmetijstvo, industrijo, turizem, naseljevanje.

Furlanija - Julijska krajina je zainteresirana na velikih tranzitnih poteh, ki gredo iz južne Francije preko Padske nižine v srednjo Evropo in Podonavje. Trst in Tržič sta poleg Benetk glavni pristanišči enega izmed štirih temeljnih pristaniških sistemov Italije: sistema gornjega Jadrana. Enako je mednarodnega pomena letališče v Ronkah.

V tem okviru so potrebni posegi za uravnovešanje jadranske obale s tirensko: okrepiti je treba deželno gospodarstvo z ustvaritvijo pomorske, pristaniške, železniške in avtocestne infrastrukture za zvezo preko vzhod-

nih meja s srednjo Evropo in Podonavjem, katerih gospodarski potencial stalno narašča.

Posebno pozornost je treba posvetiti energetske politiki ter omrežju naftovodov in metanovodov za povezavo Italije z zahodno in vzhodno Evropo. Isto velja za znanstvene raziskave, ki vedno bolj kvalificirajo gospodarski in socialni razvoj držav.

Italijanske banke in finančne družbe ter mednarodne finance je treba zainteresirati za avtocestno infrastrukturo sosednjih držav (Jugoslavije in Avstrije) za pospešeno izvedbo velikega mednarodnega prometnega omrežja, ki bo valoriziralo tudi Italijo ter Furlanijo-Julijsko krajino.

Narodne manjšine

Tudi priznanje in ovrednotenje narodnih manjšin — pravilno ugotavlja deželna petletka — je treba vključiti v razgledane razvojne načrte. Sožitje različnih narodnostnih skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini je pozitiven doprinos kulturnih, socialnih in človeških izkušenj, ki bogatijo deželo.

Absolutno je nesprejemljiva vsaka oblika diskriminacije proti narodnim manjšinam. Deželna uprava zagotavlja, da se bo s svojo neposredno pristojnostjo ter z zakonskimi predlogi parlamentu trudila za popolno enakopravnost državljanov, kot to določa republiška ustava. V tem okviru bo posvečena vsa pozornost vrednotam okolja, naseljenosti ter kulturni tradiciji jezikovnih manjšin.

Pri tolmačenju svojih pristojnosti v vprašanju narodnih manjšin — zagotavlja petletka — deželna uprava sodi, da ima odgovornost do teh manjšin na svojem ozemlju, zlasti do »slovenske manjšine, ki živi na obmejnem področju«. Izrecno pozornost bo posvetila šolstvu in kulturni dejavnosti.

»Amicus Plato, sed magis amica veritas!« »Resnica nad vse!« in resnici na ljubo naj bo torej dovoljeno dodati, da so preizkusni kamni za gornja zagotovila z gospodarskega vidika zlasti trije:

1. razlaščenje
2. vojaške služnosti
3. izseljevanje.

Deželni urbanistični načrt predvideva razlástitev na stotine hektarov zemlje. Prizadeta bo predvsem »slovenska manjšina, ki živi na obmejnem področju«. Isto velja za vojaške služnosti. In glede izseljevanja ima tragični rekord Beneška Slovenija, kjer je obstoj Slovencev nedavno priznal sam ministrski predsednik Andreotti.

Zaposlitev in investicije

Sindikalne zveze CGIL, CISL in UIL so pred kratkim objavile zanimiv dokument o krizi tržaškega gospodarstva.

»Dve dejstvi — pravi dokument — nedvoumno označujeta propadanje naše pokrajine: najnižji porast narodnega dohodka na prebivalca v razmerju s 93 italijanskimi pokrajinami ter demografsko nazadovanje, medtem ko prebivalstvo drugod po državi stalno narašča. Zadoščata lahko ti dve ugotovitvi za dokaz postopnega propadanja našega mesta in pokrajine vsaj v zadnjih petnajstih letih. Zaposleni, toda brezposelnost narašča, imajo sicer normalno življenje, a to vendar zakriva temne sence za bližnjo bodočnost ter vsebuje znake za nizko zaposlenost, za podzaposlenost in za številne primere skrajne revščine. V potrditev tega stanja bi zadoščalo analizirati številne zakasnitve pri plačevanju najemnin ter dolgo vrsto podpor na raznih področjih, katere daje Občinska podporna ustanova. Velik odstotek uslužbencev v javni upravi v primeri z drugimi delavci ter nazadovanje zaposlenih v proizvodnih sektorjih sta nadaljnje potrdilo te analize.«

Sindikalni dokument dodaja, da je treba posebno pozornost posvetiti stebrom tržaškega gospodarstva, ki so: pristanišče, ladjedelnice, pomorske proge.

Kaj pravi deželna petletka 1971-75 o tej problematiki?

»Cilji prihodnjih petih let — poudarja deželna uprava — so naslednji:

1. prizadevanje za kar največjo zaposlitev;
2. odprava ozemeljskega, proizvodnega in socialnega neravnovesja v notranjosti dežele ter v razmerju z drugimi bolj razvitimi deželami v državi;
3. razvoj socialnih storitev ter učinkovita in racionalna organizacija ozemlja;
4. evropska integracija Furlanije - Julijske krajine.«

Delovna sila, to je ponudba dela, je v nasprotju s predvidevanji prve petletke (1966-1970) močno padla tako v naši deželi kot v vsej državi. Celotna zaposlitev je nazadovala, ker odtoku iz kmetijstva ni sledil enak dotok v druge gospodarske sektorje. Vendar pa se ustrezno ni povečala brezposelnost. Lahko dodamo, da je naraščanje neaktivnega prebivalstva delno tudi posledica povečanja števila šolarjev in podaljšanja življenjske dobe upokojencev.

Deželni načrtovalci računajo, da se bo razpoložljiva delovna sila v prihodnjih petih letih vsekakor zmanjšala. Najbolj črnogledi predvidevajo padec zaposlenih od 475.000 (leta 1970) na 445.000 (leta 1975) ali za 30.000, medtem ko večji optimisti pričakujejo za leto 1975 v Furlaniji - Julijski krajini 463.600 zaposlenih ali približno 11.000 manj kot leta 1970; v slednjem številu je 5.500 žensk.

Po sodbi načrtovalcev bo število zaposlenih najbolj padlo na področju Trst - Tržič - Gorica, to je za 8.000, ter na področju Videm - Čedad in sicer za približno 1.000. Pač pa bo delovna sila ostala na seaaanji ravni v glavnem razvojnem industrijskem središču: Pordenone - Sacile.

Nasprotje od ponudbe dela ali delovne sile je povpraševanje po delu ali ustvarjanje novih delovnih mest! Z ustvaritvijo novih delovnih mest naj bi odpravili brezposelnost, polzaposlenost in izseljevanje.

Deželna petletka si zastavlja za cilj, da bi v petletju 1971-75 ustvarili okrog 40.000 novih delovnih mest! V industriji naj bi se število novih delovnih mest dvignilo za 22.000 ter za 17.600 v terciarnih dejavnostih: trgovina, turizem, promet, bančništvo, socialne storitve. Po drugi strani bo po teh računih zapustilo kmetijstvo okrog 22.000 delavcev, ki pa ne bodo vsi našli zaposlitve v izvenkmetijskih dejavnostih.

Brezposelnih je bilo v Furlaniji-Julijski krajini leta 1965 21.000, leta 1970 13.000 in leta 1975 jih po predvidevanju druge deželne petletke ne bi smelo biti več kot 7.000.

Kot rečeno, bo po sodbi deželnih načrtovalcev delovna sila ali ponudba dela leta 1975 znašala 463.600 enot, medtem ko bo povpraševanje po delavcih — poleg 7.000 trenutno brezposelnih — doseglo 479.000 enot. V kmetijstvu bo potrebnih 40.000 delavcev, v industriji 215.800 ter v terciarnih dejavnostih 223.200. Iz tega sledi, da bo deficit (to je pomanjkanje delavcev) v naši deželi narasel na 22.400 enot. Slednje enote so algebraični seštevki: premalo delavcev (Pordenone-Sacile 12.600, Videm-Čedad 8.500, Trst-Tržič-Gorica 19.400) ter preveč delavcev (gorsko področje 4.000, zahodno Podgorje 2.800, osrednje hribovje 6.400, Codroipo - San Vito 3.300, spodnja Furlanija in obalno področje 1.600).

Pomanjkanje delavcev — pravi deželna petletka — bo treba rešiti z naslednjimi sredstvi:

1. povečanje aktivnega prebivalstva;
2. porast produktivnosti z večjimi naložbami kapitalov;
3. seljevanje ljudi iz drugih italijanskih dežel.

Za ustvarjanje novih delovnih mest so potrebne obsežne investicije ali naložbe kapitalov!

Deželna petletka opira svoje račune na predvidevanja, da bodo razpoložljiva gospodarska sredstva v letih 1971-75 v Furlaniji - Julijski krajini znašala 8.474 milijard lir po cenah iz leta 1970, če odštejemo izvoz kapitalov v znesku 106 milijard lir. Od vsote 8.474 milijard naj bi odpadlo 5.335 milijard na potrošnjo, 2.057 milijard na socialne naložbe in 1.028 milijard na proizvodne naložbe z dodatkom 54 milijard za nihanje zalog.

Za zaokrožitev računov o investicijah (in s tem o zaposlitvi) bi morala še država prispevati 449,3 milijarde lir v duhu člena 50 deželnega statuta!

Zaključne pripombe

Koliko so omenjene številke in trditve petletke ekonomija in koliko le politika? Vsekakor so znanstvena študija ter je potrebna tako za potrditev kot za zavrnitev znanstvenega protištudija. Slednje pa doslej niso napravili niti kimavci niti kritikastri.

Na nedavnem zasedanju Krščanske demokracije v Perugi so označili reformo javne uprave kot eno najbolj potrebnih reform. Če so hibe v deželni petletki, ima deželna uprava zanje olajševalno okoliščino: pomanjkanje pristojnosti. Deželna uprava ne soodloča pri kvalitativnem programiranju, ker nima vpliva na državno monetarno, kreditno in finančno politiko, marveč je njena vloga omejena — v okviru nekakega kvantitativnega programiranja — na razdeljevanje dohodkov, katere ji odstopi država.

Kljub temu ima deželna uprava v okviru gospodarskega programiranja temeljno dolžnost, ki obstaja v rentabilnosti proizvodnih in socialnih investicij, to je v čimvečji donosnosti kratkoročnega in dolgoročnega razdeljevanja javnega denarja. Za ta namen so potrebni elastični plani («rolling plan») ter letni rebalansi za nagle reakcije na menjavanje gospodarske konjunktura doma in v svetu.

Splošne gospodarsko-socialne zahteve italijanskega

in slovenskega prebivalstva Furlanije - Julijske krajine so enake; k temu je treba dodati še specifične potrebe slovenske narodne skupnosti. Slednje potrebe pa moramo utemeljiti z znanstvenimi študijami, katere bi lahko izdelala enotna slovenska gospodarska komisija ali morda celo center za manjšinska vprašanja. O takšni komisiji, se je že govorilo, a ni znano, zakaj ni bila ustanovljena: ali zaradi pomanjkanja strokovnjakov ali zaradi pomanjkanja politične volje.

Alojz Tul

Zadnje vojne med Trstom in Miljami

iz starih časov

V primerjavi z obsežnim tržaškim mestom so Milje danes vas. Obe mesti sta danes povezani prometno in življenjsko, in kot taki živita v najboljših sosedskih odnosih.

Vse drugačni pa so bili njuni odnosi v preteklih stoletjih. Mnogo najboljših svojih energij sta trošili za medsebojna obračunavanja. Tržačani so se pri tem naslanjali na podporo avstrijskih vojvod, Miljčani pa so vse delali v senci mogočne Beneške republike. Glavna nasprotnika sta si bila pravzaprav Trst (Avstrija) in Benetke, in sicer iz trgovskih razlogov. Milje so pri tem igrale vlogo zvestega in izredno bojevitiga zaveznika «Kraljice morja» in so zato nujno trčile na svoje tržaške sosesede. Največ vojnih spopadov med njima je bilo v 16. in v začetku 17. stoletja.

Današnje Milje ob morju so se začele uveljavljati proti koncu 14. stoletja, potem ko so Genovežani leta 1354 uničili Stare Milje. Kakor druga obalna istrska mesteca, so se tudi Milje morale nasloniti na Beneško republiko, ker so njeni voditelji menili, da bodo na ta način najbolje ščitili svoje trgovske interese v tekmi s Trstom. Glavni vzrok za spore pa so bile solarne oziroma trgovina s soljo.

Tržačane je zlasti razburjalo, da so Benečani nadzirali trgovske poti v zaledje Trsta in so tako preusmerjali trgovce proti istrskim mestecem, ki so bila pod benečanskim nadzorstvom. Meja med tržaško občino in miljskim ozemljem je tekla po spodnjem toku reke Glinščice pri Žavljah. Tu je Trst imel svoje največje solarne. Miljčani pa so imeli svoje solarne na drugi strani žaveljskega hriba pod Štramarjem. Tako za Trst kot za Milje so bile te glavni vir dohodkov in seveda tudi — sporov. Miljčane so na vso moč podpirali Benečani, ki so se smatrali za izključne gospodarje Jadranskega morja in vsega, kar je z njim v zvezi. Ker se sol pridobiva iz morske vode, so imeli vsakogar, ki je v tej panogi z njimi tekmoval, za nasprotnika, ki posega v

njihove zakonito pridržane pravice. Zaradi tega so se tudi sami večkrat vpletli v vojne s Trstom in pošiljali tja svoje ljudi razdirat solarne. Pri tem so se pridno posluževali podložnih istrskih mestec, zlasti Milj, ki so bile najbližje Trstu.

Zaradi tega so Benečani budno pazili, da ne bi kdo kršil njihovih «pravic», ki so si jih samovoljno lastili nad morjem in trgovino s soljo. Spora-zumno z njimi so Miljčani izvršili več drznih podvigov: uničevali so tržaške solarne, ponoči pa so se naskrivaj izkrcali pred Trstom in zasadili na mestno obzidje zastavo sv. Marka. Leta 1511 so skoro samo z lastnimi močmi pri Sv. Andreju sramotno porazili cesarsko vojsko 3.500 mož, ki jo je vodil tržaški kapetan Gašper Ravbar. Šele čez sto let se je cesarsko kraljeva vojska maščevala nad Miljčani za ta poraz. Prilika je prišla, ko se je Avstrija zapletla v splošno vojno z Beneško republiko zaradi Uskokov.

Bitka pri Žaveljskem mostu

Uskoki so bili kritjani, ki so se umaknili pred Turki iz Bosne in se zatekli na sosedno avstrijsko ozemlje. Avstrija jih je uporabila za obrambo pred Turki. Kmalu so se privadili tudi morju in s svojimi naglimi ladjami začeli napadati beneške trgovske ladje. Zaradi tega so se Benečani pritožili pri avstrijskem cesarju nadvojvodi Karlu. Ta je svojim ljudem ukazal, naj zadevo preiščejo in voditelja uskoških morskih roparjev vpričo beneškega odposlanca v Senju obesijo.

To je Uskoke še bolj razkačilo, da so še bolj napadali beneške ladje. Benečani so se spet pritožili na Dunaj. Cesar jim je spet obljubil, da bo dal ukrotiti napadalne Uskoke. V opozorilo cesarju so Uskoki nato ubili avstrijskega poveljnika v Senju. Cesar je tedaj odnehal s preganjanjem Uskokov, a se je zaradi tega neizbežno zapletel v vojno z Beneško republiko. Vojski sta se sprva spopadli pri

Gradiški ob Soči. Ko pa so Benečani zvedeli, da so Tržačani v tistem času obnovili neke stare solarne v žaveljskem zalivu, so se boji razširili še na Trst.

Na eni strani so se tako znašle Benetke in Milje, na drugi pa mesto Trst in avstrijska vojska. Oddelek miljskih vojščakov v sklopu benečanske vojske je skušal prodreti v mesto, a so jih cesarski vojščaki odbili. Skupno z Benečani so se Miljčani nato umaknili proti Žavljam in tu strahovito opustošili polja in solarne. — Tedaj pa priskoči Avstrijecem na pomoč trsatski grof Volbenk Frankopanski s svojimi vojaki in z Uskoki. Po večdnevni bojih je cesarski vojski in njenim zaveznikom uspelo pregnati Miljčane in Benečane čez Žaveljski most, to se pravi onstran reke Glinščice. Mnogo jih je padlo v bojih ali so jih pometali v morje, tako da se jih je le malo rešilo.

S to vojno oziroma zmago leta 1612 je Trst s pomočjo cesarske vojske zadal Miljam smrten uda-

rec, po katerem se niso več opomogle. Boji med Avstrijo in Beneško republiko so se sicer nadaljevali v Furlaniji, toda Trst je odslej imel mir pred nekdanjimi napadalnimi Miljami in njihovimi pokrovitelji Benečani.

Milje so ostale sicer pod Beneško republiko do leta 1797, ko je Napoleon Bonaparte premagal tisočletno »kraljico morja«, kakor so imenovali nekdanjo Beneško republiko. Nato so prišle pod Avstrijo, ki je leta 1827 dala odpraviti solarne pri Miljskih mostovih pod Štramarjem. Prebivalci Milj so lahko našli novo zaposlitev v naglo razvijajočem se tržaškem pristanišču.

Tudi tržaške solarne v žaveljskem zalivu so bile odpravljene. Večino obale so v zadnjih desetletjih zasedle številne tovarne in v nekem smislu nadomestile nekdanje solarne. Izginilo je tudi nekdanje nasprotstvo med Miljami in Trstom ter se spremenilo v mirno prijateljsko sosedstvo.

Martin Jevnikar

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Trst in Gorica

ALOJZ REBULA

Kot 123. knjiga Slovenskih večernic celjske Mohorjeve družba za leto 1972 je izšel nov roman Alojza Rebule z naslovom *DIVJI GOLOB* (240 strani, 66.000 izvodov). Avtor ga je poklonil »dr. Jakobu Ukmariju hvaležno na grob«.

Roman je razdeljen v dva po straneh skoraj enaka dela z naslovoma: **Tam za turškim gričem** in **Svetlobni ples**. Prvi se odigrava v prvih poveljskih letih v Sloveniji, drugi od 1954 do 1958 v Trstu in okolici. V obeh je junak Jordan Košutnik, ki v prvi osebi pripoveduje zgodbo. Vojna leta je preživel pri teti Galiciji v Novem mestu, ker sta oče in mati odšla k partizanom. Dopršil je gimnazijo, delal na mladinski progi v Bosni, mislil nekaj časa na astronemijo, nato pa stopil v bogoslovje in postal duhovnik. Na odsluženje vojaškega roka so ga poslali v Makedonijo, nekaj dni so ga tudi zaprli, ker pa so bili njegovi iz Trsta, je prišel kot duhovnik sem in začel delovati v tržaški okolici.

To je epska zgodba, ki pa v Rebulovih delih ni glavna, bolj ga zanimajo razmere in ljudje, njihova duhovna rast, ideje, nova spoznanja in borba za večjo popolnost. Razmere v Sloveniji so podane realistično nazorno, odkrito, pošteno, z globokim človečanskim ra-

zumevanjem za dobro in slabo. V nekaj stavkih je označil povojno Ljubljano: »Na pločniku obleke, ki so bile vse podobne druga drugi, v prahu praznih izložb Stalin za Stalinom, na osamelih križiščih kakšno opotekajoče se kolo z držaji na rogove, iz mikrofona na vogalu se je vsipal nekakšen sodni proces, bogvedi za kakšno politiko je šlo, tožilec je vpil na ne vem koga. Gredoč sem stopil v cerkev sv. Frančiška Asiškega. Bolj za pozdrav kot za molitev. Počutil sem se, kakor se pač počutiš v cerkvi po revoluciji. Kakor ovca, ki se je zapasla na minsko polje. Ko stopiš spet ven, si ogleduješ, kaj bo.«

Skrbno in značilno je pisatelj označil vse kraje, kjer se je Košutnik mudil, ob njih pa razmere in ljudi, s katerimi se je srečal. Junak sam nekaj divji golob, sin partizanskih staršev, poln telesnega in duševnega zdravja, samostojen, misli z lastno glavo, poln dejavnega krščanstva, molí in dela dobra dela, pred nikomer ne zataji svojega prepričanja. Duhovski poklic mu je privzgojila in primolila teta Galicija, zato se brez težav in bojov odloči zanj. Prav ta lahkota odločitve se bo morda komu zdela premalo psihološko utemeljena, ker smo navajeni, da so Rebulovi junaki razklani in prav v verskih vprašanjih ne morejo do zadnje resnice (npr. Silvan Kander v **Senčnem plesu** ali Nemežijan v romanu **V Sibilinem vetru**). Toda ko se odloči, ga ne more nobena ovira speljati s poti: ne starši, ki so se mu odpovedali, ne brat Aljoša, ki ga je pregovarjal, ne dekle Marlenka, ne vojaška služba in tudi ne zapor.

Kot duhovnik je Jordan ves pokoncilski: vse skuša razumeti, vsemu dati božje merilo, češ: »Kristjani moramo samo celiti rane, ne pa jih razgrebati,« sem rekel. »Kristijan mora samo moliti za vse mrtve in želiti vse dobro vsem živim. Samo to more biti božje... Kaj vemo, kdaj smo pravični, gospod profesor! Samo v enem primeru smo nezmotljivi: kadar ljubimo!« Po teh načelih se neprestano trudi za večjo popolnost. Pisatelj sam je v intervjuju v Novem listu (22. dec. 1972) izjavil: »Ker hoče biti predvsem duhovnik, mu gre v prvi vrsti za eno samo načelnost: za načelnost evangelija. Spričo nje mu je seveda politika drugorazredna zadeva, kakor duhovniku tudi mora biti. Fanatizem mu je tuj, tako z leve kakor z desne. Kakor je bil tuj Kristusu, ki prav tako ni bil odpadnik, kakor ni bil zelot.«

V drugem delu, to je v Trstu, je Košutnik že zrel mož, zato tukaj bolj opazuje dogodke in jih komentira, kakor pa da bi iz njih rasel ali jih soustvarjal. Na vsak korak pa zadeva na versko odtujenost slovenskih ljudi in na narodnostno vprašanje. Verske razmere označuje duhovnik Robert z besedami: »Tu seješ na njivo, kjer je krščanska prst že zginila. To so jalova tla, kjer sol in luč ne primeta več. Tu seješ tako rekoč brez upa, ker pač moraš sejati. In vendar gorje nam, če ne bomo sejali.« Tudi narodno vprašanje rešuje v krščanskem duhu, skuša biti pravičen na obe strani, zavrača slovensko »samoobrambno ožino« na eni strani, napadalni nacionalizem na drugi. A ne ene ne druge razmere ga ne vržejo s tira, mu ne vzamejo notranjega ravnotežja. Na to kaže tudi naslov drugega dela **Svetlobni ples**, ki je odgovor romanu **Senčni ples**.

Ob Jordanu Košutniku živi vrsta najrazličnejših ljudi polno življenje. Pobral jih je na široki cesti življenja in jih ustvaril tako različne in verjetne, kakor jih je moglo izoblikovati le resnično pisateljsko pero. Starši so zvesti svojim nazorom in se odpovejo sinu, češ da jih je izdal. Oče je dosleden stalinist, zaradi tega tudi zaprt; sinu pošlje za novomašniško darilo pismo, v katerem mu sporoča, da je kot partizan ubil duhovnika. Oče in mati sta dva meča, ki sta zadržta v Košutnikovo srce, šele Jakob Ukmar mu ju pri spovedih počasi izdere. Brat Aljoša je profesor in pijanček, edini, ki vzdržuje z Jordanom zvezo, na zunaj robot, a v srcu dober.

Najmarkantnejša figura je teta Galicija, preprosta ženska, a tako življenjska in plastična, da bi ji težko našli enako v vsej slovenski literaturi. Že pred koncilom je čudovito ekumenska: v vsakem človeku vidi Jezusa. V sebi je slišala Njegovo besedo: »Kar ste storili najmanjšemu izmed mojih bratov, ste storili meni!« In dijak Jordan dostavlja: »Tisti trenutek sem verjel. Ne prej ne pozneje ni bilo kakega razsvetljenja v mojem življenju, a tisti hip je bilo. Nenadoma me je obšlo: če ima prav teta Galicija, ima prav Kristus!« In ta teta je znala fanto tako vzgojiti, da je šel brez večjih pretresov skozi življenje.

V drugem delu nastopa tudi Silvan Kandor, pisatelj dvojnik in glavni junak romana **Senčni ples**. Tedaj (leta 1960) je bil Silvan notranje razdvojen in razboleel, zaman je iskal odgovor na vprašanja o smislu življenja, o narodnem občestvu in umetniškem ustvarjanju, zaman je iskal ljubezen, po bratovem odhodu v Avstralijo se

mu je podrl še kmečki dom. Na koncu romana je ostal bolj sam kakor prej. V novem romanu ga je Košutnik poiskal v njegovi samoti in odljudenosti in počasi se mu je posrečilo, da ga je potegnil med šolsko mladino, kupil nekaj njegovih knjig in v razgovorih o veri je končno našel vero. Skratka, dal mu je smisel življenja in ga vrnil življenju. Ko je Silvan na koncu knjige odhajal od njega, »je stopil ven ves brneč, z značilnim naklonom noge navzven je zakorakal v svetlobni ples žarnice na klancu«. Sprememba je bila tako očitna, da se duhovnik izprašuje, »ali ta spreobrnjenec ne bo končal v kakšni kartuziji.«

Ta Silvanov razvoj in dopolnitev njegove prejšnje podobe je podal Rebula mojstrsko, psihološko prefinjeno in poglobljeno. V tem je napredek v dosedanjem Rebulovem pisateljskem ustvarjanju, nov dosežek v njegovem razvoju. Sem spada tudi optimističnejši pogled na razmere in življenje tržaških Slovencev. Ne več **Senčni ples**, ampak z vso upravičenostjo **Svetlobni ples**.

Nekak protitež teti Galiciji je v drugem delu duhovnik Robert s svojo čudovito materjo, ki je bila »Marija in Marta v eni osebi«. Robert je vedno sredi dela, neutrujen na vsemem in narodnostnem polju, Košutnika vodi ter mu pomaga, dokler se sam ne znajde. Pokojni mons. Jakob Ukmar je morda še najbolj zajet po resnici. V knjigi živi, govori in dela, kakor je delal v življenju. Košutnik ga primerja sv. Janezu v Efezu. Kot izrezan je prvi Košutnikov župnik: rad bi bil strog, a je srčno dober in preobložen z leti. Lepo je prikazan don Massimo, italijanski kaplan, širok in odprt, kolikor mu dopuščajo ozke razmere. Nastopata tudi oba škofa — ljubljanski in tržaški — dva različna značaja, v različnih razmerah, a vsak po svoje se trudita za božje kraljestvo.

Roman pripoveduje Jordan Košutnik, prikazuje sedanjost, a posega tudi nazaj, da je podoba popolna. Pri tem načinu je seveda pisatelj najbolj poglobil pripovedovavca, saj se ta ni mogel pogrezati v najskrivnostnejše misli sobesednikov, ampak jih je presojal po njihovih besedah in dejanjih.

Rebula je že v omenjenem intervjuju na vprašanje, če je zgodba sama izmišljena, odgovoril: »Izmišljena je podoba na mozaiku, a v njem ga skoraj ni kamenčka, ki ne bi bil vzet iz resničnosti... Za likom tete Galicije stoji resnična zgodba, kombinirana z likom ženske, ki še živi.« Vsa krajevna imena in imena oseb je pisatelj spremenil: Brljana — Ljubljana, Zali breg — Novo mesto, Trontelj — Trst, Ščurkovci — Opčine, Nebeški rovt — Ricmanje itd. Marsikoga bo sprememba imen motila, pisatelj pa je izjavil: »Naredil sem jo iz težnje, da v naš prostor pogledam malce oddaljen, iz neke ironične distance, brez vsake sentimentalnosti.« Kljub spremenjenim imenom pa je moč ugotoviti, kraje in ljudi, kar bo spet motilo nekatere bralce. Vendar to ni važno, važno je, ali osebe v romanu živijo ali ne. Če so umetniško prepričljive, je pisatelj uspel. Prepričljive pa so, o tem ni dvoma. Seveda jih pisatelj ni fotografiral, ampak jih je kombiniral po živih osebah in po lastnih potrebah, kakor je na primer napravil pri teti Galiciji.

Umetniško je močnejši prvi del, o tem je prepričan pisatelj, za drugi del je izjavil, da je »težje ohraniti di-

stanco do okolja, v katerem sam živiš». Tudi je v drugem delu junak pripovedovavec že dozorel, življenje mu poteka po tirnicah, ki mu jih določajo predstoiniki in razmere. Blesteča in iskriča pa sta kot ponavadi Rebulov slog in jezik. Ideje se krešejo, stavki so prepredeni z duhovitimi in samoniklimi primerami. Divji golob se po epski širini in idejnem bogastvu sicer ne more primerjati z romanom V Sibilinem vetru, vendar je v njem ves Re-

bula, njegova široka razgledanost, njegovo mišljenje in čusvovanje.

Rebula je izdal leta 1972 pri celjski Mohorjevi družbi tudi knjigo SMER NOVA ZEMLJA. Šest meditacij. Zbirka **Študenti žive vode**. Nova serija 1. Knjiga je izvirna verzizpoved slovenskega izobraženca, ki mu je krščanstvo najvišja vrednota. O njej je napisal izčrpno poročilo Vinco Beličič v Mladiki (XVI., 1972, št. 10, str. 157-159).



Vrtovi muz

glasba

Trije koncerti G. M.

V nedeljo 12. novembra je GM priredila v veliki dvorani Kulturnega doma precej neobičajen koncert. Gostoval je namreč pihalni orkester milice iz Ljubljane. Brez dvoma je hotela GM s to koncertno prireditvijo razširiti svoj krog poslušalcev in privabiti tudi ljudi, ki niso redni obiskovalci koncertnih dvoran. Mislimo, da ji je to uspelo, saj smo videli na nedeljskem koncertu veliko novih obrazov. Kot se je na koncu izkazalo, je koncert zadovoljil tako nove poslušalce, kot tudi že običajne obiskovalce, čeprav so ti slednji navajeni zahtevnejših sporedov. Skladbe sicer niso dosegle kake izredne umetniške ravni, bile pa so svojevrstne in posute z glasbenimi efekti, ki jih naše uho ni navajeno.

Prva je bila na sporedu Suita holandskega skladatelja A. den Arenda, povzeta po skladbi nemškega baročnega skladatelja Johanna Kriegerja. Ta značilnost se ji je tudi poznala, saj je bila izmed vseh kompozicij na sporedu še najbolj tradicionalna.

Sledili sta Fantazija za pihalni orkester japonskega avtorja Masaruja Kawasakija ter Triptih za klarinet in pihalni orkester holandskega skladatelja Hermana Strategiera. Pri tej zadnji skladbi je kot solist nastopil klarinetist Franc Tržan, ki je s svojo

briljantno igro požel zaslužen priznanje.

V drugem delu sporeda je bilo prvo na vrsti najzanimivejše delo celotnega programa in sicer Suita za pihalni orkester slovenskega skladatelja Bojana Adamiča, ki je tudi prisostvoval nedeljskemu koncertu. Skladba je izrazito karikaturalnega značaja, saj tudi izredno učinkovito oponaša razglašeno igranje vaške bande. Marsikje izstopajo odlomki slovenskih folklornih skladb in motivov, ki se že približujejo plesni lahki glasbi. Spored je zaključila skladba francoskega avtorja Sergeja Lancea Kap Kennedy, ki jo je skladatelj posvetil astronautom in hotel v njej opisati potovanje na Luno.

Pihalni orkester milice iz Ljubljane pod vodstvom Jožeta Hriberška je mimo majhnih spodrslijajev, vse skladbe podal jasno in ubrano. Program je bil sicer nekoliko kratek, kar pa je pri pihalni sestavi opravičljivo. Publika je z vztrajnim ploskanjem izsilila še dodatek in sicer Dinoujevo Hora staccato ter dva venca priljubljenih partizanskih pesmi, ki so še najbolj ogrele občinstvo.

V petek 1. decembra je bil v Kulturnem domu tretji abonmajski koncert GM. Program je bil precej neobičajen: štirje mladi tržaški umetniki so namreč izvajali skladbe primorskih avtorjev. GM si je že lani zastavila nalogo, da predstavi širši publiki vse premalo znane primorske, predvsem pa tržaške skladatelje. To nalogo namerava tudi letos, mimo petkovega koncerta, še dalje izvajati. Koncert je vzbujal radovednost in zanimanje; zanimanje za domače avtorje, predvsem pa zanimanje za tržaške izvajalce, ki jih dobro poznamo in smo že imeli priložnost ceniti njihove sposobnosti. Na petkovem koncertu so namreč nastopili: pianistka Neva Merlak-

Corrado, violinist Žarko Hrvatič, mezzosopranistka Nora Jankovič in basist Ivan Sancin.

Na sporedu so bile sledeče skladbe: Mirkova Romanca in Capriccio, ki ju je izvajala Neva Merlak-Corrado. Slediti bi morali Kogojevi Fragmenti iz Kralja Ojdipa, Vrabčev samospev Crv in Mignazzijev Čuj raz drevo; toda z običajnim opravičilom »zaradi tehničnih razlogov« so skladbe izpadle iz sporeda. Namesto teh sje Sancin zapel Michlovo Pevcu, uglasbeno na Prešernov tekst. Sledile so Jakončičeva Tri glasbene misli in Kogojev Andante v izvedbi Žarka Hrvatiča ter Simonitijeva Preveč je sreče, Venturinijska Begunki in Merkujeva Voldanski psalm na besedilo Alojza Rebule v izvedbi Nore Jankovič. V drugem delu so bile na sporedu: Pahorjeva Ne bo me strlo in Simonitijeva Pod brajdo v izvedbi Ivana Sancina, Kogojeva Andante in Allegretto — Con fuoco ter Merkujevi Dve glasbeni vezili v izvedbi Neve Merlak-Corrado, Simonitijevi Še veš in Na Krasu v izvedbi Nore Jankovič in končno Srebotnjakova Sonatina v izvedbi Žarka Hrvatiča.

Izvajalci so na začetku pokazali precej živčnosti; zato ni prvi del sporeda najbolje izpadel. Edino Nora Jankovič je vse svoje izvedbe dosledno izpeljala. V drugem delu pa je bilo izvajanje vseh nastopajočih odločnejše in zanesljivejše; izvajalci so se približali svoji običajni ravni. Glavno breme koncerta pa je pripadlo pianistki Nevi Merlak-Corrado, saj je bila ves čas na odru, bodisi kot solistka, bodisi pri spremljavi ostalih izvajalcev. Odločitve vodstva GM, da naloži istemu pianistu dvojno in vse prej kot lahko nalogo res ne moremo odobravati. Poleg tega menimo, da bi jo redki sprejeli.

Ob zaključku koncerta je publika nagradila izvajalce z dolgotrajnim ploskanjem. Upamo, da bomo naše

mlade umetnike spet kmalu slišali tudi z zahtevnejšim programom in bodo tako lahko potrdili pozitivno mnenje, ki smo si ga o njih že ustvarili.

Iz celotnega sporeda so posebno izstopale nekatere skladbe, ki so osvojile priznanje občinstva in bi zaslužile večjo pozornost.

15. decembra smo bili v Kulturnem domu deležni izrednega umetniškega doživetja. Gostovala je namreč priznana slovenska umetnica, pianistka Dubravka Tomšič. Tomšičeva je tržaškemu občinstvu prav dobro znana, saj je tukajšnja publika sredila vsemu njenemu umetniškemu razponu. Zato smo morda pričakovali na petkovem koncertu več občinstva. Pianistka je potrdila tehnične in umetniške vrline, ki so iz nje naredile eno najbolj priznanih klavirskih umetnic v svetovnem merilu. V primeri z zadnjim koncertom, ki ga je imela v Trstu, je bila njena interpretacija bolj poglobljena, kar dokazuje, da stopa umetnica po poti vedno večje popolnosti.

V prvem delu koncerta so bile najprej na sporedu štiri Scarlattijeve sonate. Interpretacija Dubravke Tomšič je bila izredno prefinjena, saj je izzvenela v mehkih tonih, kjer so bili tudi »forti« zaviti v »piano«; dosežek, ki ga zmore le velik umetnik. Pri tem je jasno, da je imela Tomšičeva stalno pred očmi značilnosti klavičembala, — zanj so bile

sonate tudi napisane — ki je sicer prefinjeno glasbilo, a ne dopušča velikega razpona.

Beethovnovi Sonati v d molu op. 31 števil. 2 je pianistka podala posebno doživetje in pričarala med občinstvo razdvojenost, razočaranje in vdanost velikega umetnika. Njeno interpretacijo je pozdravilo navdušeno ploskanje. Prvi del sporeda je zaključil Chopinov Scherzo v b molu op. 31. Chopinovi Scherzi so tematične skladbe, napisane v trenutkih obupa; zato njih vsebina sploh ne odgovarja naslovu. Silovito delo, ki je precej znano tudi širši publiki, je Tomšičeva podala z dognanostjo pravega virtuoza.

Drugi del sporeda je obsegal Lisztovo Sonato v h molu. Pol ure trajajoča skladba izraža vso silo Lisztove osebnosti in je posuta s tehničnimi težavami. Z njo je namerala pianistka končati svoj spored. Navdušenemu občinstvu pa to ni šlo v račun. Izsililo je še dva dodatka in sicer Virtuozno sonato Mjaskovskega in Polichinelle Villa Lobosa.

Kot rečeno je bilo to za naše občinstvo izredno umetniško doživetje, ki pa ga sicer navdušena publika ni znala vedno spremljati z ustreznim vedenjem. Vztrajno šepetanje, pokašljavanje in šumenje s papirčki res ne predstavlja zaželenih spremljav pri tako napornem sporedu, ki zahteva tudi od poslušalca precejšnjo mero zbranosti.

ada markon

PREDSTAVA SSG ZA NAJMLAJŠE

Ta dni igra naše stalno gledališče ob popoldnevih mladinsko igro za najmlajše obiskovalce. Izbrali so otroško igro Saše Škufca »Janko in Metka«, a tekst je Miroslav Košuta tako zelo dramaturško predelal in napisal tudi pesmi, da pravzaprav lahko govorimo o Košutovi igri. Predelava je posrečena; tako je dobila predstava bolj sodobno obliko in je postala v predelani obliki mnogo bolj dostopna mlademu občinstvu.

Igro je režiral Mario Uršič s prefinjenim posluhom za gledališče in tudi za mlade gledalce. Morda je dejanje tu pa tam nekoliko raztegnjeno in bi kaka večja koncentracija bila predstavi v prid. Uršič je izhajal iz stališča, da pač mladi gledalci, ko so enkrat v gledališču, radi gledajo in poslušajo vse, kar se na odru odigrava, podano mora le biti tako, da je privlačno, podobno kot pridigar rad raztegne svoje pridige, ko ima enkrat vernike v cerkvi.

Prav tako je scena Demetrija Cebra barvita in fantazijsko pestra, a tudi estetsko ubrana. Kostumi Marije Vidau so skrbno ubrani v celotno podobo, so pravljичni, nosijo v sebi nekaj narodne note in so prav tako estetsko dovršeni. Predstavo je glasbeno opremil Ivan Mignozzi.



Tridesetorica članov kranjskega »Prešernovega gledališča«, ki je gostovala v zamejstvu, si je ogledala tudi Miramar. Pred vhodom smo naredili tale posnetek.

Ansambel »Lojze Hlede« - S. K. P. D. »Franc B. Sedej«

razpisuje

pod pokroviteljstvom Z.S.K.P. v Gorici III. Zamejski festival narodno zabavne glasbe v Števerjanu dne 1., 2. in 3. JUNIJA 1973. Zanj veljajo sledeči pogoji:

- 1) Za festival se lahko prijavijo vsi slovenski narodno zabavni ansambli iz domovine in zamejstva.
- 2) Organizator prevzame stroške za kosilo, večerjo in prenočišče.
- 3) Komisija, ki jo bodo sestavljali strokovnjaki in predstavniki občinstva, bo podelila naslednje nagrade:
 - 1) L. 130.000 nagrada za najboljšo melodijo;
 - 2) L. 100.000 nagrada za najboljšo izvedbo;
 - 3) L. 50.000 nagrada za najboljši ansambel, ki ga izbere občinstvo;
 - 4) L. 40.000 nagrada za najboljšega harmonikaša;
 - 5) ND 1.000 nagrada revije »ANTENA« za najboljše besedilo; ter pokali, ki jih bodo dale na razpolago razne ustanove in organizacije.
- 4) Skladbe, ki jih bodo izvajali ansambli, morajo biti izvirne in prvič izvedene na III. Festivalu v Števerjanu.
- 5) Prijave se sprejemajo najkasneje DO 15. MARCA 1973 na sledeči naslov:
ANSAMBEL »LOJZE HLEDE«
Trg Svobode, 6 - 34070 ŠTEVERJAN - S. FLORIANO (Gorizia)
Italy ter morajo biti navedeni sledeči podatki:
 - a) točen naslov ansambla in naziv;
 - b) ime voditelja oz. odgovornega, njegov rojstni kraj, datum rojstva ter sedanje bivališče;
 - c) ime, priimek, kraj rojstva, datum ter sedanje bivališče vsakega člana posebej.
- 6) Ansambel mora poslati do navedenega datuma notno gradivo dveh skladb, s katerima bo nastopil na festivalu v Števerjanu ter besedila.
- 7) Vsi ansambli so dolžni sporočiti vsako spremembo naslova voditelja ali ostalih članov ansambla.
- 8) Organizator bo dal na razpolago ozvočenje.
- 9) Prosim Vas, da nam pošljete malo zgodovine ansambla.
- 10) Ansambli dopustijo morebitno snemanje Radia »Trst A«.

Trinožnik na vrzeli

(nadaljevanje s str. 186)

dotikal skršene Sevčeve levice. Iz šipkovega grmičja so vzleteli ptiči. Splašena taščica je bilo poslednje, kar je zaplahutalo mimo Sevčevih oči, ko so zadnjič objele ogrado; potem jih je zagrnila tema. Poletni vonji so kot valovi zagrnili utrujeno telo. Taščica se je vrnila in zakrilila med trte Sevčevega vinograda. Tisti hip se je sonce zlilo v ravno črto z obzorjem in rdeče obarvalo odhajajoči dan.

S Sevčevo smrtjo je izginila še ena močnih kmetij v Bregu, na rodovitnem razvalu, kjer Kras prehaja v rdečo istrsko prst.

Čez Sevčevo njivo so leta razpredla dolge, zveržene kite robide in sroboti. Močne burje so nasejale pleva z vseh vetrov in vsako pomlad znova čez in čez bogato cvetijo košate divje trave.

OKOLICA

K našim osrednjim prireditvam spada tudi **Praznik češenj v Mačkov-Lah**, na katerem sodelujejo s kulturnim programom tudi mnoga druga naša društva in pa **Proslava prvega maja v Bazovici**, ki je tudi praznik za vso Tržaško in na katerem rada tudi druga društva sodelujejo.

S tem pa smo že prišli do delovanja naših krajevnih prosvetnih društev. V mnogih krajih so bila društva živa in stalno prisotna. V mnogih naših domovih so delovale glasbene šole, v mnogih je bilo precej prireditev. Mislimo, da je bil najboljši delaven Finžgarjev dom na Opčinah, kar je pravilno, saj ima posebno vlogo v tem našem največjem kraškem območju, kamor se je v zadnjem času preselilo toliko naših rojakov.

Delaven je bil seveda Slomškov dom v Bazovici, Marijin dom v ulici Risorta, pri Sv. Ivanu in v Rojanu.

Izredno delavnost je razvila Zveza cerkvenih pevskih zborov, saj je imela svoj osrednji nastop v Kulturnem domu, pa tudi druge koncerte, da cmenimo posebej več koncertov božičnih pesmi.

Že v tem bežnem pregledu vidimo, da je bilo na kulturnem in prosvetnem polju na Tržaškem le precej opravljenega dela in da je bilo to uspešno.

Prihodnjik bomo skušali vsaj v podobnem pregledu, prikazati tudi sliko prosvetnega delovanja na Gorškem. To delo, ki smo ga vse leto spremljali, je bilo prav tako zelo plodno in marsikdaj na lepi kvalitetni ravni.

ip

UPRAVA MLADIKE

lepo prosi, da bi naročniki poravnali naročnino za preteklo leto. Ob enem se zahvaljuje poverjenikom, ki so nam pomagali pri razdelitvi vsake številke. Prosim jih, da bi nam bili ob strani tudi pri novem letniku.

Sedemnajsti letnik bomo pričeli z enakim pogumom kot nas je spremljal preteklih 16 let.

»Metka,« pravi Tonček, »zakaj morava vsak dan prositi, Daj nam danes naš vsakdanji kruh?« Saj bi lahko prosila za ves teden.»

»Oh, ti si pa dober! Potem bova morala jesti star in suh kruh!«

oOo

Neki učitelj si je na vso moč prizadeval, da bi navadil učence na čistočo v razredu. Vedno je bilo polno papirja in drugih odpadkov po tleh. Pribil je koš precej visoko na steno in zraven obesil list za zaznamovanje dobljenih točk kot pri košarki. Od takrat je bil razred vedno čist.

oOo

Miha se je prav nerodno zvrnil s kolesom.

»Ojej, kaj ste padli?«, ga vpraša sočutno neka ženska.

»Kje pa! Tako vedno sestopam,« je togotno odgovoril Miha.

oOo

Naša soseda se je dala portretirati pri nekem slavnem slikarju v Rimu.

»Pa si je kaj podobna?«

»Najbrž, ker nikomur ne pokaže slike.«

oOo

»Ali imate pri vas še avtomobil, gospa?«

»Pa ne vem. Pred pol ure se je sin odpeljal z njim.«

za
dobro
voljo

Peter pride domov s podplutim očesom.

»Mama,« vpije med solzami.

»Jurček me je udaril po očesu.«

»Oh ta fant,« vzdihne mama.

»Veš kaj Peter, pokaži mu, da sva midva boljša. Nesi mu kos jabolčne torte.«

Peter gre in kmalu še bolj prituli domov.

»Mama, Jurček me je brcnil, ker mu jabolčna torta ni všeč. Hoče marelčno.«

oOo

»Kako je z možem, gospa?«

»Slabo. Zdravnik mi ne da nika-kega upanja.«

»Ubogi stari prijatelj! Ali trpi?«

»Fizično nič več, le smrti se boji. Pojdite noter in mu vlijte malo poguma.«

»Brez skrbi, gospa.« Gre proti sobi, odpre vrata in veselo vpraša:

»Kako, stari, se odpravljaš na drugi svet?«

oOo

Razlika med Milančani in Rimljani.

Za Milančane je kak položaj lahko zelo resen, pa nikoli obupen; za Rimljane je lahko obupen, pa nikoli resen.

oOo

Mož in žena se kregata. On je že ves iz sebe, zato pograbi klobuk in gre proti vratom.

»Kam greš?« zavpije žena nekoliko prestrašena.

»Kamor se mi zdi.«

»Kdaj se boš vrnil?«

»Kadar mi bo prav.«

»Dobro.. dobro.. a ne kasneje, da veš!«

oOo

»Da, draga,« pripoveduje Aleš svoji znanki, »ko sem prišel v Ameriko, nisem imel groša. Vzel sem v roke vso pamet in začel kariero.«

»To je pa moralo biti hudo. Začeti takole iz nič.«

tiskarna

graphart

tel. 772151

R I M - Slovenski

„HOTEL BLEĐ“

ITALIJA

Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S. Croce in Gerusalemme 40
Tel. 777-102, 7564783

Blizu železniške postaje
Direktna zveza z avtobusom št. 3

Domača kuhinja - Vse sobe s prhami

BOGATA ZALOGA GOSPODINJSKIH, OKRASNIH
IN NABOŽNIH PREDMETOV - LESTENCEV - SVETIH
PODOB IN ROŽNIH VENCEV

Keržè

Trg S. Giovanni 1 — T R S T — Tel. 35-019

CENA 250. LIR

